

TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

**10. SINIF TARİH DERS KİTABI AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ
(XVIII. YÜZYIL) ÜNİTESİNDE YER ALAN SİYASİ KAVRAMLARIN
ANLAŞILMA DÜZEYİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba EROL

TRABZON
Temmuz, 2019

TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

**10. SINIF TARİH DERS KİTABI AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ
(XVIII. YÜZYIL) ÜNİTESİNDE YER ALAN SİYASİ KAVRAMLARIN
ANLAŞILMA DÜZEYİ**

TUĞBA EROL

**Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nce Yüksek Lisans Unvanı
Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

Tezin Danışmanı
Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU

TRABZON
Temmuz, 2019

Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 10 / 07 / 2019

Tez Danışmanı : Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU

Üye : Prof. Dr. Dursun DİLEK

Üye : Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK

Onay

Yukarıda imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Bülent GÜVEN
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Trabzon Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

Tuğba EROL

10 / 07 / 2019

ÖNSÖZ

Tarih eğitimi geçmiş ile bugün arasında bağ kurabilmemizi ve olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurarak değerlendirme yapabilmemizi sağlayan en önemli eğitim alanlarından biridir. Tarih eğitiminin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi, öğrencilerin tarih ile ilgili bilgileri öğrenmeleri ve olaylar arasındaki bağları görebilmeleri için temel kavramları öğrenmeleri gerekmektedir.

Bu tez çalışmasının amacı, 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyini ortaya koymaktır. Araştırma Trabzon ilinde bulunan sosyal bilimler lisesinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmalarda bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan tez danışmanım Prof. Dr. İsmail Hakkı Demircioğlu'na teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca her zaman yanımda olan, desteğini ve ilgisini üzerimden eksik etmeyen başta ailem olmak üzere yanımda olan arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ediyorum.

Temmuz, 2019

Tuğba EROL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Araştırmanın Problemi.....	2
1. 2. Araştırmanın Alt Problemleri.....	2
1. 3. Araştırmanın Amacı.....	2
1. 4. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	2
1. 5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1. 6. Tanımlar.....	3
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	4
2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi.....	4
2. 1. 1. Kavram ve Kavramların Özellikleri.....	4
2. 1. 2. Kavram Öğrenme ve Kavram Öğretme.....	5
2. 1. 3. Kavram Öğretimi ve Tarih Öğretimi İlişkisi.....	6
2. 1. 4. Tarih Dersinde Kavramların Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar.....	8
2. 1. 5. Tarih Dersinde Kavramların Nitelikli Bir Biçimde Öğretimi İçin Kullanılabilecek Materyaller.....	9
2. 1. 5. 1. Kavram Haritaları.....	10
2. 1. 5. 2. Anlam Çözümleme Tabloları.....	11

2. 1. 5. 3. Kavram Bulmacaları.....	12
2. 1. 5. 4. Kavramsal Değişim Metinleri.....	12
2. 1. 5. 5. Kavram Karikatürleri.....	13
2. 1. 5. 6. Kavram Ağları (Sematik Ağ).....	14
2. 1. 6. Araştırma İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	14
2. 1. 7. T.C. MEB 2017, 10. Sınıf Tarih Ders Kitabının Değerlendirilmesi.....	19
2. 1. 8. Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) Ünitesinde Yer Alan Kavramlar ..	20
2. 2. Literatür Taramasının Sonucu	22
3. YÖNTEM	24
3. 1. Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemleri	24
3. 2. Araştırma Modeli	24
3. 3. Araştırma Grubu.....	26
3. 3. 1. Araştırmanın Pilot Uygulaması.....	26
3. 4. Veri Toplama Araçları ve Geliştirilmesi	26
3. 5. Verilerin Toplanması ve Analizi	27
4. BULGULAR.....	29
4. 1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	29
4. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	38
4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	42
5. TARTIŞMA	44
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	48
6. 1. Sonuçlar	48
6. 2. Öneriler.....	50
6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	50
6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	51
7. KAYNAKLAR	52

8. EKLER.....	55
9. ÖZGEÇMİŞ ve İLETİŞİM BİLGİLERİ.....	61



ÖZET

10. Sınıf Tarih Ders Kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) Ünitesinde Yer Alan Siyasi Kavramların Anlaşılma Düzeyi

Nitel bir anlayışla gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı, 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyini ortaya koymaktır. Betimsel bir anlayışla gerçekleştirilen bu çalışma survey (tarama) yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, veri toplama aracı olarak açık uçlu anket ve yarı yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. Çalışmada, Trabzon Sosyal Bilimler Lisesi 10. sınıfta öğrenim gören 84 öğrenciye anket uygulanmıştır. Diğer bir veri toplama aracı olan mülakatta ise 84 öğrenci arasından gönüllülük esasına dayanarak seçilen 15 öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerde anlaşılma düzeyi en yüksek olan kavram “Sömürgecilik” kavramı iken, anlaşılma düzeyi en düşük kavram “Ayan ve Eşraf” kavramı olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında öğrencilerin “Makyavelizm” ile “Merkantilizm”, “Sömürgecilik” ile “Koloncilik”, “Ayan ve Eşraf” ile “Mültezim”, “İhtilal” ile “Darbe”, “İsyan” ve “Ayaklanma”, “İnkılâp” ile de “İslahat” ve “Reform” kavramlarını karıştırdıkları ve bu kavramlar arasında kavram yanlışlığına düştükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin isim ve anlam yönünden birbirine benzer olan kavramlar ile yabancı dil kökenli kavramların öğreniminde zorluk yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle konu anlatımına geçilmeden önce öğrencilere konu içinde geçen kavramlar açıklanmalı ve yabancı dil kökenli kavramların Türkçe karşılığı verilmelidir. Öğrencilerde var olan kavram yanlışlıkları belirlenerek uygun yöntem ve tekniklerle bu yanlışlıkların giderilmesi sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kavram Öğretimi, 10. Sınıf Tarih Dersi, Kavram Yanılgısı, Tarih Öğretimi, Siyasi Kavram.

ABSTRACT

Level of Understanding of Political Concepts in the Unit of European and Ottoman State (XVIIIth century) in the 10th Grade History Textbook

The aim of this study, which was realized with a qualitative understanding, is to reveal the level of understanding of the political concepts in the unit of Europe and Ottoman State (XVIII century) in the 10th grade history textbook. In this descriptive study, survey method was used. An open-ended questionnaire and semi-structured interview were used as data collection tools. Eighty-four students in the 10th grade of Trabzon Social Sciences High School were asked to collect data in the study. In the interview which is another data collection tool, interviews were conducted with 15 students among 84 students who were chosen on a voluntary basis. The results obtained from the research were analyzed with descriptive analysis.

As a result of the research, "colonialism" was the concept with the highest level of understanding among the students, while the concept with the lowest level of understanding was "Ayan and Eşraf". It is concluded that students confused the concepts included "Makhiavellism and Mercantilism", "Colonialism and imperialism", "Ayan and Eşraf with Multezim", "Revolution and Coup", "Rebellion and Revolt", "Revolution and Improvement with Reform" and had misconceptions between these concepts. In addition, the students stated that they had difficulty in learning the concepts which are similar in terms of name and meaning and concepts of foreign language origin. Therefore, the concepts mentioned in the topic should be explained to the students and their Turkish equivalent of the concepts of foreign language origin should be given before starting the lecture. The misconceptions that exist in the students should be determined and these misconceptions should be solved by appropriate methods and techniques.

Key words: Concept Learning, 10th Grade History Courses, Misconception, The Teaching of History, Political Concept.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	10. Sınıf Tarih Dersi Üniteleri ve Ünitelere Göre Kavramların Dağılımı.....	9
2.	Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) Ünitesinde Yer Alan Kavramlar.....	20
3.	Öğrencilerin Denge Politikası Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	29
4.	Öğrencilerin Nizam-ı Cedid Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	30
5.	Öğrencilerin Makyavelizm Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	31
6.	Öğrencilerin Lale Devri Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	31
7.	Öğrencilerin Sömürgecilik Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	32
8.	Öğrencilerin Bab-ı Ali Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	33
9.	Öğrencilerin Ayan ve Eşraf Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	34
10.	Öğrencilerin Grek Projesi Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	34
11.	Öğrencilerin Dakya Projesi Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	35
12.	Öğrencilerin İhtilal Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	36
13.	Öğrencilerin İnkılâp Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı	37
14.	Öğrencilerin Makyavelizm Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları.....	38
15.	Öğrencilerin Sömürgecilik Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları.....	39
16.	Öğrencilerin Ayan ve Eşraf Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları.....	39

17.	Öğrencilerin İhtilal Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları.....	40
18.	Öğrencilerin İnkılâp Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları	41
19.	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kavramları Anlama Düzeylerinin ve Kavram Yanılgılarının Genel Dağılımı	45
20.	Araştırmaya Katılan Öğrencilerde Tespit Edilen Kavram Yanılgıları.....	46



ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Denge politikası cevabının örneği.....	30
2.	Nizam-ı Cedit cevabının örneği	30
3.	Makyavelizm cevabının örneği	31
4.	Lale Devri cevabının örneği.....	32
5.	Sömürgecilik cevabının örneği.....	33
6.	Bab-ı Ali cevabının örneği	33
7.	Ayan cevabının örneği.....	34
8.	Grek projesi ve Dakya projesi cevabının örneği.....	35
9.	Grek projesi ve Dakya projesi cevabının örneği.....	36
10.	İhtilal cevabının örneği	36
11.	İnkılâp ve Devrim cevaplarının örneği.....	37
12.	Makyavelizm kavramına verilen kavram yanlışlığı örneği	38
13.	Sömürgecilik kavramına verilen kavram yanlışlığı örneği	39
14.	Ayan ve Eşraf kavramına verilen kavram yanlışlığı örneği.....	40
15.	İhtilal kavramına verilen kavram yanlışlığı örnekleri.....	41
16.	İnkılap kavramına verilen kavram yanlışlığı örnekleri	42

KISALTMALAR LİSTESİ

ANOVA	: Analysis of Variance
Ed	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SPSS	: Statistical Packages for the Social Sciences
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu



1. GİRİŞ

Günümüzde geleneksel eğitim anlayışından çağdaş eğitim anlayışına doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Geleneksel eğitim anlayışında öğretmen aktifken öğrenci pasif bir durumda bırakılmaktadır. Bu anlayışta genellikle ders kitabına bağlı ders işlenmekte ve öğrencilere hazır bilgi sunulmaktadır. Geleneksel öğrenmenin karşıtı olan aktif öğrenmede ise öğrencilerin derse katılımı sağlanarak birlikte öğrenme ortamı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Aktif öğrenme de öğrencilere bilgiye ulaşma yolları ve proje ödevleri verilerek öğrencilerin bilgiye kendilerinin ulaşmalarına ve yaparak-yaşayarak öğrenmelerine zemin hazırlamaktadır. Öğrencilere ders kitabındaki bilgileri ezberletmek yerine, kitapta yer alan bilgileri günlük hayata uyarlayarak, bilgiler arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak öğrencilerde kalıcı öğrenmelerin oluşması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle aktif öğrenmede öğrencilere problem çözme, soru sorma, eleştirel düşünme, analiz ve sentez yapabilme gibi üst düzey düşünme becerileri kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Bu becerilerin kazanılması ve kalıcı öğrenmelerin oluşturulması için ilk ve en önemli kısım kavram öğretimine önem verilmesidir. Kavram öğretimi öğrencilerin ezbere dayalı eğitim yerine anlayarak ve kavrayarak öğretimine yardımcı olur. Öğrenmeyi ve hatırlamayı basitleştirerek aradaki karmaşıklığı ortadan kaldırır. Özellikle soyut kavramları somutlaştırarak öğrenmeyi kolaylaştırır. Ayrıca eski bilgiler ile yeni öğrenilen bilgiler arasında ilişki kurulmasını sağlayarak, bu bilgiler arasındaki bağlantıyı kurmakta kolaylık sağlanmasına yardımcı olur. Bu amaçla kavram öğretimine önem verilmeli ve konulara geçiş yapılmadan önce ders kitabında yer alan kavramların açıklanmasıyla derse başlanmalıdır. Açıklanan kavramlar sayesinde öğrenci hem konuya daha hâkim olur hem de kavramlar arasındaki ilişkiden hareketle konular arasında ilişki kurabilir. Bu yüzden öğretmenlerin kitapta yer alan kavramlar üzerinde durarak bunları öğrencilere öğretmeleri gerekmektedir (Candan ve Koçer, 2013).

Kavram öğretimi her ders için önemlidir. Özellikle soyut kavramlar içeren ve öğrenciler tarafından anlaşılması zor kavramları barındırması açısından tarih dersleri açısından daha da önem arz etmektedir. Tarih öğretimi, geçmişten günümüze kadar süregelen olaylar çerçevesinde değişen ve gelişen dünyayı anlamak ve geçmiş ile gelecek arasında bağ kurabilmektir. Tarih dersi aracılığıyla öğrencilere geçmişle bugün arasında bağ kurabilme, iki olay arasında neden sonuç ilişkisi kurarak değerlendirme yapabilme, geçmişte yaşanan olaylara dayanarak günümüz olayları hakkında fikir

üretebilme ve tarihi kaynaklarda yer alan bilgileri analiz edebilme gibi beceriler kazandırılması mümkündür (Demircioğlu, 2010a).

1. 1. Araştırmanın Problemi

10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyi nedir?

1. 2. Araştırmanın Alt Problemleri

1. 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramlarla ilgili öğrencilerin bilgi düzeyi nedir?
2. 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramlarla ilgili öğrencilerin kavram yanılgıları nelerdir?
3. 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların öğrenilme sürecinde öğrencilerin karşılaştıkları problemler nelerdir?

1. 3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyini ortaya koyarak tarih eğitimi alanına katkı sağlamaktır. Ayrıca elde edilen veriler aracılığıyla tarih ders kitabı yazarlarına ve tarih öğretmenlerine hem siyasi kavramlarla ilgili bölümleri hazırlarken hem de kavram öğretimi konusunda yol gösterebileceği hedeflenmektedir.

1. 4. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Tarih dersinde siyasi kavramların öğretilmesi oldukça önemlidir. Bir olayın sonuçları veya oluşturduğu etkiler başka bir olayın nedeninin ortaya çıkmasına yol açabilir. Bundan dolayı öğrencilerin tarihsel olaylar arasında neden - sonuç ilişkisi kurma ve kendi değerlendirmelerini yapmaları açısından siyasi kavramların öğretilmesine önem verilmelidir. Ayrıca öğrencilerin iki tarihsel olay arasındaki benzerlik ve farklılıkları hakkında görüş bildirmeleri ve bu iki olay arasındaki ilişkiyi yorumlamaları açısından da siyasi kavramların öğretimi son derece önemlidir. Bu nedenle çalışmada, 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyi üzerine araştırma yapıp bu konu hakkındaki değerlendirmeler ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Ülkemizde tarih eğitimi alanında ilgili

literatür incelendiğinde kavramların anlaşılma düzeyi konusunda sınırlı sayıda bilimsel çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Özellikle siyasi kavramların anlaşılma düzeyiyle ilgili çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu çalışma ile birlikte siyasi kavramların anlaşılma düzeyi ile ilgili bilgilere ulaşılmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede elde edilen verilerin tamamen özgün olacağı düşünülmektedir. Böylece bu çalışma araştırmacılar için bir kaynak niteliği taşıyacağı düşünülmektedir. Bunun dışında elde edilen veriler tarih ders kitabı yazarlarına özellikle siyasi kavramlarla ilgili bölümleri hazırlarken yol gösterebilecektir. Ayrıca, araştırmayla elde edilen veriler kavram öğretimi konusunda tarih öğretmenlerine de yol göstereceği düşünülmektedir.

1. 5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma konusuna yönelik görüşleri belirlemek amacıyla veri toplama araçlarında yer alan sorularla sınırlıdır.

1. 6. Tanımlar

Kavram: Nesnelere, olayların veya düşüncelerin ortak özelliklerini kapsayan ve bu özellikleri bir grup altında toplayan genel isimlerdir (TDK, 2017).

Kavram Öğretimi: İnsanların düşünceleri, olayları, nesnelere veya kişileri belli bir gruba koymaları ve bu grup hakkında genel değerlendirme yapabilmeleri durumudur (Özyürek,1983).

Kavram Yanılgısı: Öğrencilerin zihinlerinde oluşturdukları kavramların tanımı ile o kavramın bilimsel tanımının birbiriyle uyuşmamasıdır (Malatyalı ve Yılmaz, 2010).

Kavram Haritaları: İki ya da daha fazla kavramın birbirleri arasındaki ilişkiyi gösteren grafiksel şemalardır (Kalaycı ve Çakmak, 2000).

Tarih: Ulusların ya da toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini, savaşlarını, iç sorunlarını, yer ve zaman belirterek neden sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalıdır (Türkçe Sözlük, 2016).

Tarih Öğretimi: Belli bir müfredat ve kurallar çerçevesinde, tarih biliminin ortaya koymuş olduğu kazanımları, temel ve tarihsel becerileri öğrencilerde davranış haline getirmeyi amaçlayan öğrenme alanıdır (Demircioğlu, 2010b).

Siyasi Kavram: Devletlerin kuruluşlarını, geçirdikleri değişiklikleri, diğer toplum ve devletlerle olan ilişkilerini inceleyen kavramlara verilen isimlerdir (Sander, 2009).

2. LİTERATÜR TARAMASI

2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

2. 1. 1. Kavram ve Kavramların Özellikleri

İnsanoğlu varoluşundan bu yana bilgiler üretmeye başlamış ve bu bilgileri, nesne ve olayları daha iyi anlamak için sınıflamıştır. Bilim insanları bu bilgileri bir bütünlük içinde vermeye çalışmış ve bilgileri olgu, kavram ve genelleme başlığı altında toplamışlardır. Olgular, bilginin en somut ve yalın halini oluşturan kelimelerdir. Olgusal bilgilerin tek başlarına pek anlamları olmadığı gibi kavram ve genellemelerin oluşturulmasında yapı taşı olarak görülürler. Kavram ve genellemelerin öğretiminde olgulara mutlaka yer verilir. Kavram, ortak özellikleri olan nesnelere, olaylar, etkinliklerin sınıflandırılarak bir grup altında toplanmasıdır. Genelleme ise, iki ya da daha fazla kavramın birbirleriyle olan ilişkisini gösteren ifadelerdir. Genellemelere, olgu ve kavramlarla birlikte ulaşılır. Bundan dolayı genellemelerin öğretiminde olgu ve kavramların kullanılması kaçınılmazdır (Doğanay, 2003).

Kavramlar zihinsel işlemlerin temel yapı taşlarıdır. İnsanlar kavramlarla birlikte bir durumu, olayı, nesneyi veya düşünceleri ortak özelliklerine göre zihinlerinde sınıflandırabilirler. Bir kavramın öğrenilmesinde benzer veya farklı kavramlarla ilişkisi ortaya koyulmadığı sürece o kavramın öğrenilmesi tam olarak gerçekleşemez (Yılar, 2007).

Kavram, ortak özellikleri olan nesnelere, olaylar, düşünceler ve etkinliklerin bir grup altında toplanmasıdır. Bir kavramın kavram olarak anlaşılabilmesi için belirli özellikleri vardır. Kavramların özelliklerinden birincisi isimdir. Her kavramın bir ismi olmalıdır. Kavramların diğer özellikleri ise, kavramların ortak özelliklerini içeren ayırt edici özellikler ile kavramların farklı özelliklerini içeren ayırt edici olmayan özelliklerdir. Kavram özelliklerinden biri de kavram örnekleridir. Her kavramın kendisiyle benzer olan ve farklı olan kavramlarla ilgili örnekleri vardır. Kavramın ayırt edici özelliklerinden aynı olanlar örnek olan kavramları oluştururken ayırt edici özellikleri farklı olan kavramlar örnek olmayan örnekleri oluştururlar (Doğanay, 2003).

Kavramların özellikleri şöyle sıralanabilir (Malatyalı ve Yılmaz, 2010).

1. Her kavram farklı bir kelime ile ifade edilir.
2. Her kavramın kendine ait özellikleri ve diğer kavramlardan ayıran farklılıkları vardır.
3. Bir kavram birden fazla kavramın ortak özelliğini içerebilir.

4. Kavramlar doğrudan ve dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerden oluşur. Doğrudan gözlenebilenler somut, dolaylı gözlenebilenler soyut özelliklerdir.
5. Kavram öğretiminde kişilerin bulunduğu ortam ve ön bilgiler kavrama verilen anlamı etkilediğinden dolayı kavram öğretimi bireyden bireye farklılık gösterebilir.

2. 1. 2. Kavram Öğrenme ve Kavram Öğretme

Kavram öğretimi doğuştan başlayarak yaş ilerledikçe devam eder. Çocuklar kavramların ilk örneklerini genelde rastlantı sonucu öğrenirler. Kavramların planlı bir şekilde öğretimi okulda başlar. Kavram öğretimi sırasında dikkat edilecek bazı önemli noktalar vardır. Kavram öğretimi yapılırken öğrencilerin gelişim özellikleri, kavramların yapısı, okulun imkânları ile öğretmen özellikleri dikkate alınmalıdır. Kavram öğretimi sırasında öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakından uzağa gibi ilkeler dikkate alınarak kavram öğretimine başlanmalıdır (Alkış, 2012).

Kavram öğretiminin özellikleri şöyle sıralanabilir (Kılınç, 2007).

1. Kavramlar somuttan soyuta doğru öğretilmeli ve basitten karmaşığa doğru verilmelidir.
2. Bazı kavramlar birbiriyle ilişkili birçok kavramı içine alarak, dikey ya da yatay bir şekilde verilebilir.
3. Kavramların kazanılmasında kişinin kendi yaşantısı önemlidir ve kavram kişinin yaşantısıyla anlam kazanır.
4. İnsanlar kavramların öğrenilmesi ve hatırlaması daha kolay olması açısından kavramları sembolik şekiller kullanarak zihinlerine yerleştirirler.

Kavram öğrenme, kavram oluşturma ve kavram kazanma olmak üzere iki aşamada gerçekleşir. Kavram oluşturma okul öncesinde başlayarak hayat boyu devam ederken kavram kazanma planlı olarak okullarda gerçekleşir. Kavram oluşturma döneminde kavramı öğrenen kişi, kavramların benzer ve farklı özelliklerine göre zihninde kavrama ait belli bir tanım oluşturur. Kavram kazanma döneminde ise, kişi kavram oluşturma sürecinde öğrenilen kavramların özelliklerine ve kavramların arasındaki ilişkilere bakarak kavramları belli gruplara ayırarak onları sınıflandırabilirler. Ayrıca kavram öğrenme, ürün olarak ve süreç olarak kavram öğrenme şeklinde iki gruba ayrılır. Ürün olarak kavram öğrenmede, kavramla ilgili olarak gözlenebilen davranışların meydana getirilmesi gerekir. Birey, ilk önce kavramın tanımını öğrenir. Daha sonra kavramın özelliklerini belirterek, kavramı benzer kavramlarla karşılaştırır. Bu kavramların benzer ve farklı özelliklerini ortaya koyarak yeni kavramın tanımını yapar ve kavramı belli ölçütlere göre gruplar. Süreç

olarak kavram öğrenmede ise, kavramların belli bir süreç sonucunda öğrenilmesi gerekir. Birey çeşitli nesne ve olaylarla karşılaşınca bunların arasında bağ kurabilmek, benzer ve farklı yönlerini ortaya koyabilmek için çeşitli denemeler yapmaya başlar. Bu denemeler doğruyu buluncaya kadar devam eder. Denemeler sonucunda elde edilen bilgiler değerlendirilerek olaylar ve objelerle ilgili kavramlar ortaya çıkarılır (Malatyalı ve Yılmaz, 2010).

2. 1. 3. Kavram Öğretimi ve Tarih Öğretimi İlişkisi

Her bilimin kendine özgü farklı konu ve kavramları olduğu gibi sosyal bilimlerin de kendine özgü kavramları vardır. Özellikle soyut kavramları içeren ve öğrenciler için anlaşılması zor olan tarih dersi için kavram öğretimi oldukça önemlidir. Tarih dersinin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için müfredatta yer alan konularla ilgili olan kavramların her öğrenci de aynı anlama gelecek şekilde öğretilmesi gerekir (Alkış, 2012). Tarih dersinin ezberden kurtarılıp daha anlamlı bir şekilde öğretilmesi için öncelikle kavram öğretimi yapılarak derse başlanmalıdır (Doğanay, 2003). Kavram öğretimine geçilmeden önce öğretilecek kavram hakkında öğrencilerin önceden edindiği bilgiler kontrol edilerek varsa kavram yanlışlarının ortaya çıkarılması gerekir. Bu konuda açık uçlu sorular, tartışma etkinliği, resim çizme ve kelime ilişkilendirme gibi yöntemler kullanılabilir. Ayrıca öğrencilerin kavramı daha iyi anlamaları için konu ile ilgili fotoğraflar, resimler, modeller ve kıyafetlerden de faydalanılabilir. Ayrıca kavram öğretimi sürecinde kavram analizi yapmak çok önemlidir. Öğretmen derse başlamadan önce kavramın adını, kavramın tanımını, kavramın ayırt edici özelliklerini ve ayırt edici olmayan özelliklerini, kavramın örneklerini ve örnek olmayan örnekleri çok iyi tespit etmeli ve bu özelliklere göre kavram öğretimine başlanmalıdır. Kavram öğretiminde kavramın tanımı yapıldıktan sonra öğrencinin daha iyi anlaması için kavram hakkında örnekler verilmelidir. Örnekler öğrencilerin yaşına uygun olarak ve yakından uzağa ve basitten karmaşığa doğru verilmelidir. Kavram öğretiminin sonuna doğru öğrencilerden kavramlar hakkında kendilerinden örnekler verilmesi istenebilir. Bu süreçte öğretmen öğrencilere geri bildirim yaparak öğrencilerde oluşan kavram yanlışlıklarını düzeltmelidir. Daha sonra öğretilen kavramın kalıcılığını artırabilmek ve öğrenciyi aktif hale getirebilmek için öğrencilerle birlikte kavram bulmacaları çözülebilir ve kavram haritaları oluşturulabilir (Alkış, 2012). Kavram öğretimi konusunda yapılan araştırmaların toplam sonuçlarını inceleyen Martorella (1991-1998) sekiz adımdan oluşan kavram öğretim modeli önermiştir. Tümevarımsal bir yaklaşım içeren bu kavram öğretimi modeli İnkılâp kavramının öğretimi ile örneklendirilerek sunulmuştur (Doğanay, 2003).

Kavram Öğretimine Örnek

Kavramın adı: İnkılâp

Kavramın tanımı: Belli ihtiyaçlardan doğan ve birtakım düzenlemeler sonucunda devletleri ve toplumları daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiktir (Tüysüz, 2017).

Kavramın belirleyici özellikleri: Halk hareketi, Demokratik

Kavramın belirleyici olmayan özellikleri: İsyân, Darbe

En iyi örnek: Türk İnkılâbı

Diğer kavram örnekleri: Ekim Devrimi, Sanayi İnkılâbı, Küba Devrimi, Fransız İhtilâlî

Örnek olmayan örnek: 31 Mart Ayaklanması, Bab-ı Ali Baskını, 1960 Darbesi ve 1980 Darbeleri

1. “Öğretilecek kavram için örnek olan ve örnek olmayan örnekleri belirleyiniz” (Doğanay, 2003, s. 239).

İnkılâp kavramı için örnekler: Türk İnkılâbı, Sanayi İnkılâbı, Haiti Devrimi, İran İslâm Devrimi, Amerikan Devrimi. İnkılâp kavramı için örnek olmayan örnekler: 31 Mart Ayaklanması, Bab-ı Ali Baskını, 1960 Darbesi, 1971 Askeri Muhtırası, 1980 Darbesi.

2. “İyi örneğin belirleyici özelliklerini ve iyi örnekle örnek olmayan örneğin arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarmak için öğrencilere yöneltilecek soruları ve etkinlikleri belirleyiniz” (Doğanay, 2003, s. 239).

- İnkılâp kavramı size ne ifade ediyor?
- İnkılâp kavramını başka bir kişiye nasıl anlatırsınız?

3. “Öğrencilerin en iyi örnekle, diğer örnekleri karşılaştırmalarını sağlayınız” (Doğanay, 2003, s. 239).

- Bu örneklerin ortak özellikleri nelerdir?

4. “Örneklerdeki belirleyici olmayan özellikleri belirleyiniz” (Doğanay, 2003, s. 239).

- Tüm örneklerde aynı olmayan özellikler nelerdir?

5. “Örnek olmayan örnekleri sununuz” (Doğanay, 2003, s. 240).

- Bu örneklerle iyi örnekler arasındaki farklılıklar nelerdir?
- İnkılâp kavramının hangi belirleyici özellikleri bu örneklerde yok?
- İsyân ve darbe kavramının hangi özellikleri inkılâp kavramının özellikleriyle benzer, hangileri farklıdır?

6. “Belirleyici ve belirleyici olmayan özellikler ve örnek olmayanla karşılaştırıldıktan sonra, öğrencilere kavramı kendi ifadeleriyle tanımlamalarını söyleyiniz” (Doğanay,2003, s. 240).

- İnkılâp kavramı hakkında tüm belirleyici özellikleri yazalım.
- İnkılâp denir cümlesini tamamlayalım.

7. “Kavramı daha önce bilinen diğer ilgili bilgi ve kavramlarla ilişkilendiriniz” (Doğanay, 2003, s. 240).
 - Örneğin; devrim, reform, ihtilal
8. “Kavramın öğrenilme düzeyini kontrol ediniz” (Doğanay, 2003, s. 240).
 - Öğrencilere farklı olayların resimleri gösterilerek ya da bilgileri verilerek bunların hangilerinin inkılâp özelliği gösterdiği hakkında öğrencilerden bilgi alınmalıdır.

2. 1. 4. Tarih Dersinde Kavramların Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar

Her derste olduğu gibi tarih dersinde de kavramların öğretiminde bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle soyut kavramlar içeren tarih dersinde bu sorunlar ile oldukça sık karşılaşılmaktadır. Öğrencilerin kavramları yanlış anlaması ve kavramaları birbirine karıştırmaları sonucunda kavram yanlışları ve kavram kargaşası gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Kavram yanlışları bireyin doğru olarak kabul ettiği fakat öğrendiği kavramların yanlış anlaşılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Kavram yanlışları genellikle kişilerin yaşam tecrübeleriyle ortaya çıkmakla birlikte tecrübeye ve öğretime dayalı olarak iki şekilde meydana gelmektedir. Öğretime dayalı kavram yanlışları öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyinin eksik olmasından, öğretmenin konuyu anlatma biçiminden ve ders sırasında kullanılan öğretim stratejisinin konuya uygun olmamasından kaynaklanabilir. Öğrenciler kavram öğretiminde genellikle kavramları anlamak yerine onları ezberleyerek öğrenmeye çalışmaktadır. Bu yüzden ezberlenen kavramlar anlamlı bir şekilde öğrenilememekte ve bu durum öğrencilerde kavram yanlışlarının oluşmasına ortam hazırlamaktadır (Genç, Genç ve Yüzüak, 2012).

Kavram yanlışları kapsamlı olarak şu şekilde sınıflandırılmıştır (Genç vd., 2012; Yağbasan ve Gülçiçek, 2003).

1. Önyargılı düşünceler; günlük hayat tecrübelerinden meydana gelen kavram yanlışlarıdır.
2. Bilimsel olmayan inançlar; öğrenciler tarafından bilimsel eğitimden farklı olarak alınan, uydurma ve gerçeklikle ilgisi olmayan kaynaklardan öğrenilen kavram yanlışlarıdır.
3. Kavramsal yanlış anlamalar; öğrenciler tarafından önceden öğrenilmiş ve doğruluğu kabul edilmemiş bilgilerden kaynaklanan kavram yanlışlarıdır.
4. Gerçek kavram yanlışları; küçük yaşlarda öğrenilerek, yetişkinlik çağına kadar devam eden kavram yanlışlarıdır.

5. Konuşma dilinden kaynaklanan kavram yanlışları; kavramların günlük hayattaki kullanımları ile bilimsel olarak kullanılan kavramlar arasındaki farklılıklardan kaynaklanan kavram yanlışlarıdır.

Bu kavram yanlışları birçok kişide bulunabilir. Çoğu kavram yanlışları bireylerin önceki yaşantılarında öğrenildikleri için bu yanlışları düzeltmek ve doğru olanı öğretmek oldukça güçtür (Meşeci, Tekin ve Karamustafaoğlu, 2013).

Kavram yanlışlarının düzeltilmesi için öncelikle öğrencilerde oluşan yanlış bilgilerin tespit edilip giderilmesi gerekmektedir. Öncelikle öğrencilerde yanlış olduğu düşünülen kavramla doğrusu karşılaştırılmalı ve öğrencilerde zıtlık meydana getirerek öğrenme ortamı oluşturulmalıdır. Ayrıca öğrenciye yeni kavramın öğretiminde kavramın mantıklı ve öğrenci için problem çözmede eski kavrama göre daha yararlı olması gerekmektedir (Genç vd., 2012).

Öğrencilerin sahip oldukları kavram yanlışlarının düzeltilmesinde kavram haritaları, kavramsal karikatür, kelime ilişkilendirme testi, çalışma kâğıtları ve analogi gibi öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. Ayrıca öğretmen öğrenciyle daha yakından ilgilenerek öğrencinin hangi kavramı nasıl öğrendiğini ve hangi kavram yanlışlarına sahip olduğunu öğrenerek öğrenciye bu şekilde müdahale etmelidir. Ayrıca ders kitapları da öğrencilerin kavramları tam olarak öğrenmelerine ve kavramların arasındaki bağları daha iyi görebilmelerine olanak sağlayacak şekilde hazırlanmalıdır (Yağbasan ve Gülçiçek, 2003).

Kavram kargaşası ise kelimelerin birbirine benzer olmalarından dolayı ortaya çıkmaktadır. Bazen bir kavramı tanımlamak için birden fazla kelime kullanılırken, bazen de bir kelime birden fazla kavramın tanımında kullanılabilir. Bu durumda kavram kargaşasına neden olmaktadır (Yılar, 2007). Kavram kargaşası daha çok yazım ve anlam bakımından birbirine benzeyen kavramlar arasında meydana gelmektedir. Bu nedenle bu kavramların öğretiminde daha dikkatli davranılmalı ve gerekli materyaller kullanılarak kavramların benzer ve farklı yönleri açıklanarak kargaşa önlenmeye çalışılmalıdır (Alkış, 2012).

2. 1. 5. Tarih Dersinde Kavramların Nitelikli Bir Biçimde Öğretimi İçin Kullanılabilecek Materyaller

Tarih dersi genel itibarı ile soyut kavramlardan oluşmaktadır. Öğrencilerin soyut kavramları daha iyi şekilde öğrenebilmeleri ve kavramlar arasındaki bağları ve ilişkileri daha kolay görebilmeleri açısından tarih dersinde kavram öğretimi sırasında kullanılacak materyaller önemlidir. Kavram öğretiminde kavram haritaları, anlam çözümleme tabloları, kavram bulmacaları, kavramsal değişim metinleri, kavram ağları, kavram karikatürleri ve

kavram ağlarından yararlanılabilir. Böylece öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri daha kolay görmeleri sağlanarak kavram yanılgılarını ve kavram kargaşasının ortadan kaldırılmasına ortam hazırlanabilir.

2. 1. 5. 1. Kavram Haritaları

Kavram haritaları etkili ve anlamlı bir öğrenme için kavramlar arasındaki ilişkileri ve kavramların birbirleriyle olan ilişkilerini gösteren iki boyutlu ve birbirleriyle bağlantılı olan şemalardır. Kavram haritaları ilk olarak 1970'li yılların yarısında araştırmacı Joseph Novak ve arkadaşları tarafından yürütülen araştırma da ele alınmıştır (Şahin, 2002). Joseph Novak kavram haritalarını, konu ile ilgili müfredatı içeren, bu müfredatta hangi kavramların genel hangi kavramların özel olduğunu ortaya koyan ve kavramların analizini yaparak aralarındaki ilişkileri gösteren şekiller olarak ifade etmiştir (Kaptan, 1998).

Kavram haritalarının oluşturulma şekli belli bir düzen içinde olmalıdır. Öncelikle konu ile alakalı olan en geniş kavram seçilerek haritanın üst tarafına büyük harflerle yazılır. Daha sonra genel kavramla ilişkili olan kavramlar haritaya eklenmeye başlanır. Haritaya eklenen kavramlar çizgi veya oklarla genel kavrama bağlanır. Bu kavramların birbirleri arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koyabilmek amacıyla çizilen oklar üzerine kavramlarla ilgili bağlantı sözcükleri yazılır. Genel kavramlar ile özel kavramlar arasındaki ilişki ortaya çıkarılana kadar kavram haritası oluşumuna devam edilir. Kavram haritaları kavramları bir bütün olarak görmemize ve aralarındaki ilişkiyi anlayabilmemize olanak sağladığı için kullanımı oldukça önemlidir (Çolak, 2010; Yılmaz ve Çolak, 2011).

Kavram haritalarının farklı kullanım amaçları vardır (Doğanay, 2003; Kaşlı, Aytaç ve Erdur, 2001).

1. Karmaşık ve öğrenilmesi zor kavramlara görsellik katarak kavramların öğrenilmesini kolaylaştırabilirler.
2. Öğrencilerde oluşan bilgi boşluklarının doldurulmasına yardımcı olurlar.
3. Ünite ve ders planlarının hazırlanmasına yardımcı olarak etkili ve anlamlı öğrenmeye yardımcı olurlar.
4. Öğrencilerin güdülenmesini sağlayarak öğrencileri düşünmeye yöneltir ve öğrencilerin derslere etkin katılımını sağlarlar.
5. Öğrencilerin genel ve özel kavramlar arasındaki bağlantıları görerek bu kavramlar arasında yeni ilişkiler geliştirmelerine ortam hazırlarlar.
6. Öğrencilerin not çıkarmalarına yardımcı olurlar.

Kavram haritalarının birçok yararı bulunmaktadır (Yel, 2009).

1. Kavram haritaları öğrencinin öğrendiği yeni kavramları haritaya eklemesini sağlar ve bu da öğrenmede süreklilik sağlanmasına ve kavramları bir bütün halinde görmesine olanak tanır.
2. Öğretmenin konuya giriş yapmadan önce hazırlık yapmasına, konunun genel çerçevesini çizmesine ve öğrencilerini değerlendirmesine yardımcı olurlar.
3. Anlamli öğrenmeyi sağlayarak öğrencilerde kalıcı bilgi oluşmasına ortam hazırlarlar.
4. Soyut kavramların öğrenilmesini kolaylaştırır ve yanlış kavramsallaşmayı önlerler.

Kavram haritalarının yararları yanında zorlukları da bulunmaktadır (Kılınç, 2007).

1. Kavram haritaları birçok kavramdan oluştuğu için öğrencilerde bilgi karmaşasına yol açabilirler.
2. Kavram öğretiminde öğrencilerin yaşlarını dikkate alarak kavram öğretilmelidir. Eğer bu özellik dikkate alınmazsa öğrencilerde kavram yanlışlıkları oluşabilir.
3. Öğretmen kavram haritaları ile ilgili olarak yeterli bilgiye sahip olmazsa öğrencileri başka konulara yönlendirebilir. Bu durum öğrencilerin motivasyonunun düşmesine ve öğretimin verimli olmamasına sebep olur.
4. Öğretmenin sınıf içi düzeni sağlaması ve öğrencilerini takip etmesi zor olduğundan kavram haritalarının uygulanması kalabalık sınıflarda oldukça güçtür.

Kavram haritaları öğrenmeyi kolaylaştırır ve öğrencilerde anlamli ve kalıcı öğrenmeler meydana getirir. Bu sebeple bugün için birçok ülkedeki eğitim kurumlarında kavram haritaları uygulanmaktadır. Yapılacak olan çalışmalarla birlikte kavram haritalarının kullanımı ile ilgili eksiklikler giderilebilir. Kavram haritalarının kullanımı artırılabilir ve verimli bir eğitim öğretim ortamı oluşturulabilir (Kılınç, 2007).

2. 1. 5. 2. Anlam Çözümleme Tabloları

Anlam çözümleme tabloları, kavram öğretiminde kullanılan iki boyutlu tablodan oluşan grafik materyallerden biridir. Anlam çözümleme tablosu oluşturulurken tablonun bir tarafında özellikleri çözümlenecek olan bilgiler yer alırken, diğer tarafında çözümlenecek olan nesnenin veya konunun özellikleri yer alır. Öğrencilerden bu iki boyut arasında çözümlenecek olan bilgi ile çözümlenecek olan özellikler arasında bağ kurarak tabloyu oluşturması istenir. Böylece öğrencilerin, anlam çözümleme tablosu ile konunun benzer ve farklı yönlerini görebilmesi sağlanır. Ayrıca öğrencilerin sistematik bir şekilde

düşüncelerini sağlayarak, öğrencilerin yeni öğrenilen bilgiler ile eski bilgiler arasında ilişkilendirme yapmalarına olanak sağlamaktadır (Tuncel, 2012).

2. 1. 5. 3. Kavram Bulmacaları

Bulmacalar eğlenceli olmasının yanı sıra düşündürerek ve araştırarak öğretmeyi amaç edinen oyunlardır. Bu amaçla tarih derslerinde etkili bir kavram öğretiminin sağlanması için kavram bulmacalarından faydalanılabilir. Kavram bulmacaları renkli, resimli, çizgili ve şekilli olarak hazırlanabildiği için öğrencilere sıkıcı gelen sözel dersler eğlenceli bir hal alabilir (Aslan, 2012). Ayrıca bulmacalar, eğlenceli bir öğrenme ortamı sunacağı için, derslerin zevkli bir şekilde işlenmesine ve öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasına olanak sağlarlar. Grup olarak çözülen bulmacalar ise, öğrenciler arasında bilgi alışverişi yapmalarına ve öğrenciler arasındaki işbirliğinin artmasına fayda sağlayabilir (Alkış, 2012). Fakat bulmaca materyalinin kullanımı öğrenciler arasında oyun gibi algılanacağından dolayı sınıf içi disiplinsizliğe sebep olabilir. Bu yüzden bulmaca kullanımına geçilmeden önce, oluşabilecek kargaşanın önüne geçmek için öğrencilere etkinlik sırasında nasıl davranmaları gerektiği ayrıntılı bir şekilde açıklanmalıdır (Aslan, 2012).

2. 1. 5. 4. Kavramsal Değişim Metinleri

Öğrencilerde kavram yanlışlarının giderilerek anlamlı öğrenmenin sağlanabilmesi için, öncelikle öğrencilerin eski bilgileri gözden geçirilerek öğrencilerde var olan kavram yanlışlarının ortaya çıkarılması gerekir. Öğrencilerde var olan kavram yanlışlarının giderilmesi için kavramsal değişim metinlerinden yararlanılabilir. Kavramsal değişim metinleri, bilimsel olarak doğru kabul edilen bilgilerle öğrencilerde var olan kavram yanlışları arasındaki çelişkileri ortaya koymaya yarayan metinlerdir. Bu nedenle kavramsal değişim metinleri hazırlanırken ilk olarak öğrencilerde mevcut olan kavram yanlışlarının belirlenmesi gerekir. Daha sonra öğrencilerde var olan kavram yanlışlarının bilimsel olarak doğru kabul edilen açıklamaları öğrenciler ile paylaşarak aralarındaki farklar ortaya çıkarılır. Öğrencilere bu konu hakkında örnekler verilir. Bunun sonucunda öğrencinin kendisinde var olan yanlışlığın farkına varması için öğrencilere sorular sorulur. Öğrencilere sorulan sorular sayesinde öğrenci kendisinde var olan bilgilerin yanlış ve yetersiz olduğunu düşünür. Daha sonra öğrencilere kendilerinde var olan bilgilerin neden yanlış olduğu ve kavramların bilimsel açıklamaları ile öğrencilerde var olan bilgilerin arasındaki farklılık ifade edilerek öğrencilerde yanlış olan bilgilerin yerini doğru bilgilerin alması sağlanmış olur (Kılıçoğlu, 2011).

Kavramsal değişimin gerçekleşebilmesi için, öğrenci kendi bilgisinin yetersiz ve yanlış olduğunun farkına varması gerekir. Ayrıca öğrenciler kavramsal değişim metinleri sonucunda yeni öğrendiği bilgileri özümsemeli ve bu yeni bilgileri karşılaştığı yeni problemlerin çözümünde kullanabilmesi de gerekmektedir (Alkış, 2012).

Kavramsal değişim metinleri, özellikle kalabalık sınıflarda kavramsal öğrenmeyi sağlayarak, öğrencilerin sahip olduğ u kavram yanlışlarının giderilmesinde kullanılabilir (Sarı-Ay, 2011).

2. 1. 5. 5. Kavram Karikatürleri

Kavram karikatürleri, ilk olarak 1990 yılında Naylor ve McMurdo tarafından tasarlanarak oluşturulmuş, 1992 yılında da yapılandırmacı görüşü temel alan öğrenme-öğretme stratejisi ile birlikte geliştirilmiştir (Tokcan ve Alkan, 2013). Kavram karikatürleri öğrencilere soru sorma, tartışma ortamı yaratarak bilgi paylaşımı yapma ve bunun sonucunda bilimsel olarak doğru kabul edilen bilgiye ulaşabilmeyi amaçlayan karikatür şeklindeki çizimlerdir. Kavram karikatürleri, üç veya daha fazla kişinin günlük olaylar üzerinden konu ile ilgili yapılan tartışmanın resimle ifade edilmesidir. Bu kişilerin her biri farklı bir düşünceyi savunarak tartışmaya girer. Tartışmada bir kişinin görüşü bilimsel olarak doğru kabul edilen bilgiyi ifade ederken, diğer görüşler kişilerin kendi kafalarında oluşturdukları ve bilimsel olarak doğru kabul edilmeyen görüşleri ifade etmektedir. Öğrenciler kavram karikatüründe temsil edilen görüşler üzerinden kendi düşüncelerini açıklarlar. Böylece öğrencilerin düşünceleri ortaya çıkarılarak tartışma ortamı oluşturulur. Tartışma sonucunda öğretmen, öğrencilerden savundukları fikirlerin doğru olup olmadığını araştırılmasını ister. Öğrencilerin araştırılmaları sonucunda kavram karikatürlerinin tekrar yorumlanması yapılarak doğru olan görüşe ulaşılır. Kavram karikatürleri kullanılırken dikkat edilmesi gereken bazı durumlar vardır. Kavram karikatürleri oluşturulurken düşünce biçimleri kısa ve okunaklı cümlelerle verilmelidir. Karikatürü, bütün sınıfın tartışması sağlanmalı ve öğrencilerin düşüncelerini söylemelerine izin verilmelidir. Ayrıca tartışma sonunda öğrencilerin düşüncelerinin değişip değişmediği incelenmelidir (Tokcan ve Alkan, 2013).

Kavram karikatürlerinin kullanım amaçlarından bazıları şunlardır (Balım, İnel ve Evrekli, 2008).

1. Öğrencilerin fikirlerini geliştirmelerine yardımcı olmak
2. Tartışma ortamı oluşturarak öğrencilerin derse katılımını sağlamak.
3. Öğrencilerde var olan yanlış kavramaları ortaya çıkarmak.
4. Öğrencilerin kendi sorularını sormalarına yardımcı olmak.
5. Öğrencilerin olaylara farklı bakış açılarıyla bakmalarını sağlamak.

2. 1. 5. 6. Kavram Ağları (Semantik Ağ)

Kavram ağları, öğrencilerin bilgi, düşünce ve olayları ders materyallerinde yer alan kavram ve ilkelerle uyumlu olarak gruplara ayıran grafik materyallerdir. Kavram ağları öğrencilerin eski bilgilerini harekete geçirmek, yeni kavramlar öğrenmek, kavramlar arasındaki ilişkileri görmek ve kavramları yeniden düzenlemek amacıyla kullanılır. Kavram ağlarının kullanımında, öğretmen derste işlenecek olan konu veya kavramı tahtaya yazar. Daha sonra öğrencilerden konu veya kavramla ilgili kelimeler bularak bu kelimeleri anlamlarına ve ilişkilerine göre gruplamaları istenir. Kavram ağları, üniteye hazırlık aşamasında, ünite işlenirken ve ünite sonunda kullanılabilir. Bu materyalin kullanılmasıyla birlikte öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri bir grup şeklinde görmeleri sağlanabilir. Bu durumda öğrencilerin kavramları daha iyi anlamalarına ve kavramlar hakkında değerlendirmeler yapmalarına yardımcı olur (Alkış, 2012).

2. 1. 6. Araştırma İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu başlıkta, tarih eğitimi ve sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalardan bazıları incelenmiştir. Bu çerçevede ilk çalışma Karahan (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, "Tarih Derslerinde Demokrasi İle İlgili Kavramların Anlaşılma Düzeyi" adlı çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin tarih derslerinde yer verilen demokrasi kavramlarını anlama seviyelerini tespit etmektir. Araştırmanın evrenini, Ankara il merkezinde ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 11. ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, Ankara il merkezindeki 50. Yıl ve Ali Nail Erdem Anadolu Lise'sinde öğrenim gören 19'u kız ve 21'i erkek olmak üzere 40 kişilik öğrenci grubu oluşturmaktadır. Araştırma için örneklem grup seçilirken random (rastgele) yöntemi kullanılmıştır. Anket, kapalı uçlu sorular içeren, 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, tarih derslerinde demokrasi kavramları üzerinde ne şekilde durulduğunu tespit etmek için hazırlanmış olan, 5 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm, öğrencilerin, demokrasi kavramları ile ilgili, bilgi seviyelerini ölçmek amacıyla hazırlanmış olan 6 sorudan oluşmaktadır. Üçüncü bölüm ise, öğrencilerin demokrasi ve belli demokrasi kavramları üzerine sahip oldukları davranışlarını ölçmek üzere hazırlanmış olan 5 sorudan oluşmaktadır. Anket sonucunda elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin çoğu tarih konuları içerisindeki demokrasi dönemlerinin ve demokratikleşme hareketlerinin, yaşandığı dönemler ve bu dönemler arasındaki neden sonuç ilişkisi üzerine yeterli düzeyde bilgiye sahip değildir. Bu sonuç özellikle kronolojik sıralaması istenen demokratikleşme hareketleri sorusuna verilen cevaplar ışığında tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğu Antik Yunan Demokrasisi, Magna Carta, Amerika İnsan Hakları

Bildirgesi ve Fransız İhtilali gibi dönemler arasında doğru kronolojik sıralamayı yapamamıştır. Öğrenciler sorulan sorularda yer alan demokrasi kavramları ve Atatürkçülük ilkeleri arasından özellikle belli kavramları daha önemle vurgulayarak, başka bir eksikliği gözler önüne sermiştir. Özellikle, 'Milli Egemenlik' ve 'Özgürlük' en çok önemsenen kavramlar olarak gösterilmiştir. Atatürkçülük ilkeleri arasında da özellikle 'İnkılâpçılık' ilkesi ve 'Devrim' kavramı çok az vurgulanmıştır. En çok vurgulanan kavramlar, 'Cumhuriyetçilik' ve 'Laiklik' ilkeleridir. Sonuç olarak, öğrencilerin hem tarihte yer alan demokrasi hareketleri ile ilgili konular açısından hem de demokrasi kavramlarının içeriği açısından çok objektif ve doğru bilgilere sahip olmadığı açıktır. Ayrıca öğrencilerin demokrasi kavramları ile ilgili tutumlarının Türk milli tarihindeki değerlerle ilişkili olarak ve günümüzün siyasi gündemlerinin etkisinde kalarak belli değerleri ön plana çıkaran bir subjektifliğe ya da yanlılığa sahip olduğu açıktır.

Bu bulgular sonucunda bazı önerilerde bulunulmuştur (Karahan, 2009).

1. Tarih derslerinde demokrasi kavramlarından bahsederken bütün kavramlar üzerinde daha eşitlikçi bir anlayışla durulmalıdır.
2. Tarih derslerinde, demokrasi ile ilişkili konular işlenirken, 'devrim' kavramı mutlaka Atatürkçülük ilkelerinden biri olan 'İnkılâpçılık' ilkesi ile ilişkilendirilmelidir.
3. Tarih öğretmenleri demokrasi gelişimi ile ilgili konular işlerken 'demokrasi' kavramını mutlaka ayrı bir başlık olarak ele almalıdır. Demokrasi başlığı altında işlenen dersler esnasında ise demokrasi ile ilgili kavramlar tahtaya yazılabilir. Tahtaya yazılmış olan bu bilgiler ışığında, soru cevap yöntemi ile demokrasinin değeri üzerine kısa tartışmalar yapılabilir.
4. Demokrasi gelişim süreci incelediğinde Türk tarihinde yer alan demokratikleşme hareketlerinin yanı sıra, dünya tarihinde yer alan demokrasi hareketlerinin de mutlaka üzerinde durulması gerekmektedir.
5. Türk tarihinde yer alan, siyasi dönemler bakımından Osmanlı Meşrutiyet döneminin Türk demokratikleşme süreci açısından son derece önemlidir. Bu dönemle ilgili konular işlenirken, meşrutiyet kavramının demokratik içeriği üzerinde mutlaka durulmalı ve daha önceki Türk devletlerinin siyasi gelenekleriyle farklılıkları maddeleştirilerek ortaya konulmalıdır.
6. Atatürkçülük ilkeleri, Türkiye Cumhuriyeti demokrasisi için, kurucu ilkeler olma özelliğine sahiptir. Fakat araştırma elde edilen bulgulara göre, bu ilkelerden Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik ve Laiklik ilkeleri daha fazla vurgulanmıştır. Bu ilkelerin yanı sıra Halkçılık, İnkılâpçılık ve Devletçilik ilkelerinin üzerinde de önemle durularak öğrencilere bu ilkelerin önemi kavratılmalıdır.

Kaymakcı (2012), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İnkılâp Tarihi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyi” adlı çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının İnkılâp Tarihi ile ilgili bazı kavramları anlama düzeylerini ortaya koymaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi yöntemler kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği birinci sınıfında öğrenim gören 160 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğrencilere sorulacak sorular hazırlanırken Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi kitapları incelenerek 8 kavram seçilmiştir. Seçilen kavramların birbiriyle ilişkili olmasına ve ders içinde kullanılmasına özen gösterilmiştir. Veri toplama amacıyla hazırlanan sorular öğrencilere verilerek, öğrencilerden kavramların ne anlama geldiğini yazmaları istenmiştir. İncelenen veriler sonucunda öğretmen adaylarının bazı kavramları tam olarak anlayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin çoğu İsyân, İnkılâp, Rönesans ve İhtilal kavramlarına doğru cevap verirken, Tanzimat, Evrim, Darbe, Rönesans ve İhtilal kavramlarında daha fazla yanlış cevap verdikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin Darbe, Evrim, Tanzimat, Reform, İnkılâp, İhtilal, İsyân ve Rönesans kavramlarında kavram yanlışlığına düştükleri görülmüştür. Öğrencilerin kavramlara yanlış cevap vermeleri ve kavram yanlışlığına düşmelerinin en önemli nedenleri arasında kavram öğretimi sırasında materyal kullanımına gerekli önemin verilmemesi, öğretmenlerin etkili bir öğretim stratejisi uygulayamaması ve okullardaki teknolojik yetersizlikten kaynaklandığı düşünülmektedir (Kaymakcı, 2012).

Ulaşılan sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulmuştur (Kaymakcı, 2012).

1. Tarih derslerinde konu anlatımına geçilmeden önce konu ile ilgili kavramlar öğrencilere açıklanmalıdır.
2. Kavramlar öğretilirken kavramla ilgili örnekler öğrencilere sunulmalı ve kavramlar arası ilişki kurularak öğrencilerin kavramı tam olarak anladığı kontrol edilmelidir.
3. Kavram öğretimi sırasında konu ile ilgili gerekli materyallerden yararlanılarak öğrenilen kavramların kalıcılığı sağlanmalıdır.
4. Öğretmenlere kavram öğretimi ile ilgili hizmet içi kurslar verilmelidir.

Candan ve Koçer (2013), “Tarih Dersindeki Kavramların Algılanma Düzeylerine İlişkin Bir Değerlendirme” adlı çalışmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin tarih dersinde yer alan kavramların algılanma düzeylerini ölçmektir. Araştırmanın evrenini 2011-2012 eğitim öğretim yılında Zonguldak iline bağlı merkez ve ilçelerinde yer alan meslek liseleri ve genel liselerde öğrenim gören 767 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerden 398'i genel lise öğrencisi iken, 369'u meslek lisesi öğrencileridir. Araştırmada veri toplama aracı olarak öğrencilere kavram başarı testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Yapılan araştırmada elde edilen verilere göre öğrencilere uygulanan kavram başarı testi sonucunda, meslek liseleri ile genel liseler arasında bazı farkların olduğu gözlemlenmiştir. Genel liseler arasında kavram eşleştirmede "Anadolu ğretmen Lisesi", kavram başarı puanında ise "Fen Lisesi" ğrencilerinin başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Meslek liseleri arasında ise kavram eşleştirmede "Anadolu Teknik Lisesi", kavram başarı puanında ise "ok Programlı Lise" ğrencilerinin başarılı oldukları görülmüştür. Yapılan araştırma sonucunda tarih derslerinin ezber bir ders olması, genellikle soyut kavramlar içermesi ve siyasi olayların fazla yer kaplaması öğrencilerin bu derse olan tutumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca zamanın kısıtlı oluşu öğretilen kavramların pekiştirme ve tekrar yapmasını engellemektedir. Bundan değerlendirmeler sonucunda şu önerilerde bulunulmuştur (Candan ve Koçer, 2013).

1. Kavram ğretiminde öğrencilerin kavramları kendisinin keşfedebileceği bir öğrenme ortamı hazırlanmalıdır.
2. Öğrencilerin motivasyonunun artırılabilmesi ve kavramların kalıcılığının daha iyi sağlanabilmesi için kavram ğretimi sırasında gerekli materyallerin kullanımına zen gösterilmelidir.
3. Kavramlar ğrencilerin yaşı ve n bilgileri dikkate alınarak verilmelidir.
4. Öğretmen konuya başlamadan önce ünite başlarında konu ile alakalı kavramları açıklayarak derse başlamalıdır. Böylece ğrencilerdeki kavram bilgileri ortaya çıkarılarak yanlış bilinen kavramlar üzerinde daha fazla durulmalıdır.
5. Öğrencilerin kavramları ezberlemesi önlenerek, kavramları kolay öğrenebilmeleri için yönlendirici hazırlık soruları oluşturulmalıdır.
6. Öğrencilere ders kitabı dışında kavramlarla ilgili araştırmaya dönük ders dışı etkinlikler de yaptırılmalıdır.
7. Kavramların sadece okullarda değil yaşamın tüm alanında kullanılacağı bilgisi öğrencilere öğretilmelidir.
8. Öğrencilere daha verimli ve etkili bir ders anlatabilmeleri için öğretmenlere kavram ğretimi hakkında hizmet içi eğitim ve seminerler verilmelidir.

Kızıltan (2013), "10. Sınıf Tarih ğretim Programı ve Ders Kitabında Yer Alan Yabancı Dil Kökenli Kavramların ğretimine İlişkin ğretmen Görüşleri", adlı çalışmanın amacı, ortaöğretim tarih ğretmenlerinin 10. sınıf Tarih ğretimi programı ve ders kitabında yer alan yabancı dil kökenli kavramların ğretiminde karşılaşılan güçlüklerin nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir? sorusuna yanıt aramaktır. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket ve görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracından elde edilen nicel verilerin değerlendirilmesinde SPSS 15 paket programı kullanılmış, veriler tek yönlü varyans analizi (ANOVA), t-testi frekans ve yüzde tabloları kullanılarak

analiz edilip bulgulara dönüştürülmüştür. Görüşme formundan elde edilen nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yapılarak değerlendirilmiş ve nicel verilerin desteklenmesinde kullanılmıştır. Çalışmanın grubunu 2012-2013 eğitim öğretim yılında Trabzon merkezdeki her bir lise türünden tesadüfi olarak seçilen 29 öğretmen oluşturmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda, öğretmenler yabancı dil kökenli kavramların öğretimi zorlaştırdığını söylemişlerdir. Ayrıca öğrencilerin yabancı dil kökenli kavramlarda daha fazla kavram yanılgısına düştüklerini ifade etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda şu önerilerde bulunulmuştur. Yabancı bir dile ait olan kavramlar kitaplara ve programlara yerleştirilirken Türkçe karşılıkları dikkate alınmalıdır. Yabancı dil kökenli kavramların öğretiminde görsel, işitsel, görsel-işitsel materyallere ve gerçek obje ve nesnelere yer verilmelidir. Tarih öğretmenleri yabancı dil kökenli kavramların öğretiminde, öğrencilere kişisel sözlük geliştirme çalışması yaptırarak öğrencilerin kavramları kalıcı bir şekilde öğrenmelerini sağlamalıdır. Öğrencilerin yabancı dil kökenli kavramları kolaylıkla öğrenebilmeleri için kavram haritaları tekniğine sıkça yer verilmelidir (Kızıltan, 2013).

Ünal ve Er (2017), "Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretimi Zor Olan Soyut Kavramlara İlişkin Bilişsel Yapılarının İncelenmesi" adlı çalışmanın amacı, kelime ilişkilendirme testi tekniği kullanılarak öğretimi zor olan soyut kavramların bilişsel yapılarının incelenmesidir. Araştırma, nitel araştırma deseninde yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesinde 2017-2018 yılında öğrenim gören 4. sınıf sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma 18'i kadın 14'ü erkek olmak üzere toplam 32 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada verilerin toplanmasında kelime ilişkilendirme testi verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin kelime ilişkilendirme testini tamamlamaları için sosyal bilgilerde öğretimi zor olan ya da zor olduğunu düşündükleri soyut kavramları sıralamaları ve bunlarla ilgili düşüncelerini ilgili cümle bölümüne yazmaları istenilmiştir. Kelime ilişkilendirme testinden elde edilen veriler kavram sayısı, cevap sayısı ve anlamsal ilişki tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal bilgiler dersinde öğretilmesi zor olan kavramlardan tarih disiplini ile ilgili olanların başında çağ, olgu, kronoloji, olay, ilke, anlaşma ve barış kavramları gelmektedir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar sonucunda tarih disiplini ile ilgili konuların daha çok ezber yapılarak öğrenilmeye çalışıldığı ve kavram öğrenmede anlamsal ilişki kurulmadığı görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının tarihle ilgili konularda geçen tüm kavramları öğretilmesi zor soyut kavramlar şeklinde sıralamaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır (Ünal ve Er, 2017).

2. 1. 7. T.C. MEB 2017, 10. Sınıf Tarih Ders Kitabının Değerlendirilmesi

Tarih, ulusların ya da toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini, savaşlarını, iç sorunlarını, yer ve zaman belirterek neden sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalıdır (Türkçe Sözlük, 2016). Eğitim tarihi incelendiğinde, tarih öğretimi geçmişin bilgisini ve kültürünü aktaran bir ders olarak görülüyordu. Fakat yeni tarih anlayışına göre, öğrencilere tarih bilgisi ve kültürünü öğretmelerinin yanında öğrencilere problem çözme ve eleştirel düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerini kazandırmak da amaçlanmıştır (Demircioğlu, 2010b). Bu amaçla son yıllarda yapılan müfredat yenileme çalışmalarında, tarih öğretim programlarında sosyo-kültürel tarih konularına daha fazla yer verildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilere tarih becerilerinin kazandırılması ve bu doğrultuda yapılacak etkinlik örnekleri programlara eklenmiştir (Dilek, 2010).

Çalışmaya konu olan T.C. MEB 10. sınıf tarih ders kitabı, 2016-2017 yılında MEB yayınları tarafından geliştirilen Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2015 tarihli 92 sayılı kararıyla beş yıl süreyle kullanılacak tarih ders kitabıdır (Tüysüz, 2017). Kitapta yer alan üniteler ve ünitelerde geçen kavramlar şu şekildedir.

Tablo 1. 10. Sınıf Tarih Dersi Üniteleri ve Ünitelere Göre Kavramların Dağılımı

ÜNİTE ADI	KAVRAMLAR
BEYLİKTEN DEVLETE (1300- 1453)	Fetret Devri, Hanedan, Saltanat, Örf, Tekfur, Voyvoda, İskân, Kolonizasyon, Çıkma, Dirlik, Hirfet, Ahilik, Lonca, Gedik, Fütüvvet, Miri Arazi, Yörük, Tahrir
DÜNYA GÜCÜ: OSMANLI DEVLETİ (1453-1600)	Fetihname, Amanname, Babüssaade, Rönesans, Reform, Katoliklik, Ortodoksluk, Protestanlık, Kalvenizm, Engizisyon, Papalık, Dogmatizm, Hümanizm, Harem, Reaya, Kalem, Oda, Eyalet, Sancak, Kaza, Muhtesip, Yurtluk, Ocaklık, Birun, Enderun, Seyfiye, İlmiye, Kalemiye, İmtiyaz, Kapitülasyon, Hazine, Külliye, Divan-ı Hümayun
ARAYIŞ YILLARI	Kutsal İttifak, Islahat, Parlamento, Meşrutiyet, Mutlakiyet, Merkantilizm, Mültezim, Mukataa
AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ (XVIII. YÜZYIL)	Aydınlanma, Modernizm, İhtilal, İnkılâp, Babiâli, Eşraf, Ayan, Malikâne, Esham, Sömürgecilik
EN UZUN YÜZYIL (1800-1922)	Tanzimat, Panславизм, Panislamizm, Pantürkizm, Osmanlıcılık, Batıcılık, Kanun-ı Esasi, Meclis-i Mebusan, Fırka, Milliyetçilik

Yukarıda verilen kavramlar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 10. sınıf tarih ders kitabında yer alan her ünitenin başında bulunan temel kavramlar olarak verilmiştir. Araştırmada Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramlar üzerinde çalışılacaktır. Öğrencilere bu ünite sonucunda kazandırılması gereken kazanımlar ise şunlardır. Öğrenciler bu ünite ile birlikte Avrupa Devletleri ile Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyıldaki dış politikalarını, yönetim ve bürokrasi alanlarında meydana gelen değişimleri, XVIII. yüzyılda meydana gelen toplum, kültür, eğitim ve sanat alanlarında yapılan ıslahatların etkilerini, Aydınlanma Çağı ile ortaya çıkan gelişmeleri, Sanayi İnkılâbı ve Fransız İhtilali'nin nedenleri ile bu olaylar sonucunda meydana gelen gelişmeleri, III. Selim döneminin siyasi gelişmelerini ve ıslahat hareketlerini öğrenerek, bu konular hakkında gerekli açıklamaları ve değerlendirmeleri yapabilirler (MEB, 2011).

2. 1. 8. Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) Ünitesinde Yer Alan Kavramlar

Araştırmaya konu olan Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesi içerisinde geçen siyasi, askeri, sosyo-kültürel ve ekonomik kavramların dağılımı şu şekildedir.

Tablo 2. Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) Ünitesinde Yer Alan Kavramlar

Siyasi	Denge Politikası, Nizam-ı Cedit, Makyavelizm, Lale Devri, Sömürgecilik, Bab-ı Ali, Ayan ve Eşraf, Grek Projesi, Dakya Projesi, İhtilal, İnkılâp.
Askeri	Nizam-ı Cedit, Mühendishane-i Berr-i Hümayun, Mühendishane-i Bahr-i Hümayun.
Sosyo-kültürel	Aydınlanma, Modernizm, Lale Devri.
Ekonomi	Malikâne, Esham, Ayan ve Eşraf, Kapitülasyon, İrad-ı Cedit

Bu çalışmada Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyi incelenecektir. Araştırmada siyasi kavramlar ders kitabında ünite başında verilen temel kavramlar ile ünite içinde geçen metinler gözden geçirilerek seçilmişlerdir. Kavramlar hem ders kitabındaki metinler içinden hem de kitap ekindeki sözlükten yola çıkılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların açıklamaları aşağıda verilmiştir.

Denge Politikası: Fransa'nın Mısır'ı işgal etmesi üzerine yalnızlık politikasını terk eden Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanarak devletler arasında uyguladığı siyasete verilen isimdir (Tüysüz, 2017).

Nizam-ı Cedit: III. Selim döneminde raporlar hazırlatılarak uygulanmaya başlanan ve o dönemde yapılan tüm yenilikleri kapsayan ıslahatlara verilen isimdir (Tüysüz, 2017).

Makyavelizm: 18. yüzyılda Avrupa Devletleri'nde görülen çıkarları doğrultusunda amaca ulaşmak için her türlü yola başvurmanın uygun olduğu bir yaklaşım biçimidir (Tüysüz, 2017).

Lale Devri: Osmanlı Devleti'nde 1718 Pasarofça Antlaşması ile başlayıp 1730 Patrona Halil İsyanı ile sona eren ve bu yıllarda Avrupa devletleri ile barış siyasetinin sürdüğü döneme verilen isimdir (Tüysüz, 2017).

Sömürgecilik: Güçlü bir ülkenin zayıf ülke üzerindeki yer altı ve yer üstü kaynaklarını kullanmasıdır (Tüysüz, 2017).

Bab-ı Ali: Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun sisteminin kaldırılmasıyla birlikte 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin merkezi haline gelen sadrazamlık makamına verilen isimdir (Tüysüz, 2017).

Ayan ve Eşraf: 18. yüzyıldan bu yana Osmanlı Devleti'nde illerin yönetiminde yetki kazanmış, vergilerin belirlenmesi ve toplanmasında görevlilere yardımcı olan yerli kişiler, bir yerin zenginleri olarak tanımlanır (Tüysüz, 2017).

Grek Projesi: Rus Generali Potemkin tarafından hazırlanan ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan tamamen çıkarılarak Bizans İmparatorluğunu yeniden canlandıracak olan projedir (Tüysüz, 2017).

Dakya Projesi: Rusya ve Avusturya arasında Osmanlı Topraklarını paylaşmak amacıyla hazırlanan projedir (Tüysüz, 2017).

İhtilal: Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını değiştirmek amacıyla hiçbir hukuk kuralına uymaksızın kuvvet kullanılarak yapılan geniş halk hareketidir (Tüysüz, 2017).

İnkılâp: Belli ihtiyaçlardan doğan ve birtakım düzenlemeler sonucunda devletleri ve toplumları daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiktir (Tüysüz, 2017).

2. 2. Literatür Taramasının Sonucu

Kavram nesnelere, olayların ortak özelliklerini kapsayan, benzer fikirleri, insanları ve olayları gruplandırmak için kullanılan bir sınıflamadır. Bilginin oluşturulabilmesi ve zihinde kalıcı bir şekilde kodlanabilmesi için öncelikle kavram öğretimine önem verilmelidir. Kavram öğretimi her ders için önemlidir ve kalıcı öğrenmenin temeli sayılır. Ders geçilmeden önce konu ile ilgili kavramlar çıkartılmalı ve öğrencilere bu kavramlar verilmelidir. Kavramlar verilmeden önce öğrencilerin önceki yaşantıları ve öğrenimleri dikkate alınarak kavramların verilmesi gerekir. Kavramların öğretiminde görsel materyallerden yararlanılmalı ve öğrencilerin derste aktif olmaları sağlanmalıdır. Kavramların anlamı öğrenci tarafından tam olarak anlaşıldığı sürece öğrenci dersten daha çok zevk almaya başlayacak ve böylece öğrenci konuyu anlama açısından daha istekli ve girişken olacaktır. Bunun sonucunda öğretmen merkezli anlayış terk edilerek öğrenci de öğretimin içine dâhil edilecektir.

Kavram öğretiminde öğrencilerin geçmiş yaşantıları, yaşadıkları çevre ve aldıkları eğitim çok önemlidir ve bu durum göz önünde bulundurularak öğrencilere kavram öğretimi verilmelidir. Aksi takdirde kavram öğretimine ilişkin en sık karşılaşılan sorunlardan biri olan kavram yanlışları meydana gelir. Kavram yanlışları bireyin kişisel yaşantı sonucu, gerçeğe aykırı olarak bir kavrama farklı anlamlar yüklemesi ve giderilmesi zor olan kalıcı kazanımlardır. Bu kavram yanlışlarının tespiti ve giderilmesi için doğru ve etkili yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Geleneksel eğitim anlayışından ziyade modern eğitim anlayışı ile ders işlenmeli ve öğrencilere kavram haritaları, kavramsal değişim metinleri, kavram karikatürleri ve çalışma kâğıtları ile kavram öğretimi yapılmalıdır. Kavram öğretimi sırasında bu materyallerin kullanımı öğrencilere kavramın ne olduğunu ve diğer kavramlarla arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından kolaylık sağlar. Farklı disiplinlerde yapılan birçok çalışma sonucunda kavram haritalarının kullanımının kalıcı öğrenme sağladığını, öğretimi ve öğrenimi kolaylaştırdığını ve öğrencilerin motivasyonunu artırmada etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca kavramların anlam ve kalıcılığını sağlamak için öğrencilerin bilgi ve becerilerini günlük hayatta kullanmalarına olanak sağlanmalıdır. Böylece öğrencilerin kavramları içselleştirmesi sağlanarak, kavram yanlışlarının en aza indirilmesine ortam hazırlanmalıdır. Kavram öğretiminde önemli unsurlardan biri de sınıf mevcuttur. Kavram öğretiminin verimli olması ve her öğrenciye dönüt sağlanabilmesi açısından sınıf mevcutturunun ideal sayıda olmasına özen gösterilmelidir.

Kavram öğretimi sırasında öğrencilerin kavramları ezberlemelerinin önüne geçilerek kavramları daha iyi öğrenip anlayabilmelerini sağlayacak şekilde öğretim yapılmalıdır. Kavram öğretime geçilmeden önce öğrencilerin kavramlarla ilgili eski öğrendiği bilgiler tespit edilmeli ve ortaya çıkan sonuca göre eksik bilgiler ve kavram yanlışları

düzeltildikten sonra kavram öğretimine geçilmelidir. Kavram öğretimi sırasında kullanılacak olan kavram haritaları öğrencilerin öğrendiklerini gözden geçirmelerine ve öğretime aktif olarak katılmalarına olanak sağlamaları açısından oldukça önemlidir.



3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi yer almaktadır.

3. 1. Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemleri

Bilim, evrenin bir bölümünü kendine araştırma konusu olarak seçen, bir takım deneyler sonucunda gerçekliğe dayanarak sonuçlar ortaya koymaya çalışan bilgi türüdür (Türkçe Sözlük, 2016). Eğitim bilimi, belli bir müfredat veya kurallar çerçevesinde kişilerin her alanda gelişimine olanak sağlayan ve öğretmenlik mesleği için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaya çalışan bilim dalıdır (TDK, 2017). Araştırma ise sistemli ve planlı olarak yürütülen ve araştırılan konuda sorunlara güvenilir çözümler aramak amacıyla yapılan çalışma ve incelemedir. Yapılan bilimsel araştırmalar farklı ölçütler temel alınarak sınıflandırılmış ve bakış açılarına göre nicel ve nitel araştırma olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015).

Nitel araştırma, algılara ve olaylara herhangi bir müdahalede bulunmadan, doğal ortamında incelenen ve bu inceleme sonucunda değerlendirmelerin gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya koyulması için yapılan araştırmadır. Bu araştırma da gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. Araştırmacı çalışmanın gidişatı gereği yeni yöntemler geliştirebilir. Ayrıca araştırmacı olay ve olguları yakından izleyerek, katılımcı bir tavır geliştirir. Nitel araştırma da amaç, konu derinlemesine betimlenir ve bilgiler üzerinde yorumlama yapılarak diğer araştırmaların bakış açıları yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Nicel araştırma ise olgu ve olayları nesnelleştirerek ölçülebilir ve gözlemlenebilir çalışmalar yaparak sonuçları sayısal olarak ortaya koyan araştırmadır. Nicel araştırma dikkatli, sistematik ve her aşaması önceden planlanmış bir araştırmaya dayanır. Araştırmacı olay ve olgulara dışarıdan bakarak, nesnel bir tavır geliştirir. Nicel araştırma da amaç, yapılan araştırmanın her zaman ve her yerde geçerli olan genellemelerine ulaşmak ve bu bilgiler üzerinden tahmin yürütmektir (Büyüköztürk vd., 2015).

3. 2. Araştırma Modeli

Betimsel bir anlayışla gerçekleştirilen bu çalışmada survey (tarama) yöntemi kullanılmıştır. Betimsel çalışmalar araştırılan konu hakkında bilgi toplamak, toplanan bu bilgiler doğrultusunda konu ile ilgili genel değerlendirmeler yapmak ve ortaya koyulan

sonuçların yapılan diğer araştırmalar ile benzer ve farklı yönlerini karşılaştırarak olaylar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmak için yapılır. Bu tür araştırmalarda amaç ele alınan konuyu etraflıca araştırmak ve değerlendirmeler yaparak, elde edilen verileri düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Betimsel çalışmalarda araştırmacı ortama hiçbir müdahalede bulunmaz, araştırma doğal ortamda herhangi bir değişiklik yapılmadan gerçekleştirilir. Betimsel bir çalışmada araştırılan durum hakkında mevcut durum nedir, neredeyiz ve ne yapmak istiyoruz gibi sorulara cevaplar aranır (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Çepni, 2014). Bu çalışmada çalışmanın amacına, problemine ve alt problemlerine uygun olması nedeniyle betimsel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin siyasi kavramlarla ilgili bilgi düzeyleri ve kavram yanılgıları tespit edildiğinden, problem ile ilgili durumun ne olduğu ve neler yapılabileceği açıklanacaktır.

Bu çalışmada betimsel araştırma bağlamında survey yöntemi (alan taraması) kullanılmıştır. Survey yöntemi (alan taraması), araştırılan konu ile ilgili mevcut durum hakkında cevaplar almak ve bu konu hakkında gerekli bilgileri tespit etmek amacıyla yürütölen araştırma yöntemidir. Bu tür araştırmalarda örneklem genelde geniş tutulduğundan veri toplama aracı olarak anketler kullanılır. Örneklere yapılan anketler sonucunda araştırmanın istatistiksel verileri alınır. Bunun sonucunda genellemelere ulaşılarak araştırma sonucu hakkında yorumlamalar yapılır (Çepni, 2014). Buna ilaveten, survey tarzı çalışmalarda daha küçük gruplarla nitel araştırmalarda yapılmaktadır.

Bu çalışmada araştırma nitel bir anlayışla gerçekleştirilmiş olup, kavramlarla ilgili veri toplama aracı olarak açık uçlu anket ve yarı-yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. Anket, insanların düşünceleri, davranışları, tutumları ve inançları hakkında bilgi sahibi olabilmek amacıyla bir takım sorulara cevap verilen veri toplama aracıdır. Açık uçlu ankette, katılımcıların sorulara serbestçe cevap vermeleri istenir. Bu tür anket uygulamasının avantajı, kişilere belli kalıplar veya şıklar doğrultusunda soru yöneltilmemesidir. Bu durum kişilere, sorulara daha rahat ve ayrıntılı bir biçimde cevap verme hakkı tanıdığı için, konu hakkında daha geniş ve ayrıntılı bir bilgi alımı sağlanabilecektir (Büyüköztürk vd., 2015). Mülakat, insanların belli bir olay veya konu hakkında ne düşündüklerini ve neden böyle bir düşünce içinde olduklarını anlamak ve araştırılan konu hakkındaki duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarabilmek için kişilerle yapılan görüşmedir. Yarı-yapılandırılmış mülakatta, araştırmacı görüşmeyi konu ile ilgili olan bir soruyla başlatabilir. Mülakat sırasında gelişen koşullar göz önüne alınarak araştırmacı tarafından sorular yeniden düzenlenebilir. Bu mülakatta araştırmacının görevi, mülakat sırasında sorulan soruların dışına çıkıldığında bireyleri yönlendirip araştırmanın dışına çıkılmasını önlemektir (Çepni, 2014).

3. 3. Araştırma Grubu

Bu çalışma Trabzon Sosyal Bilimler Lisesi 10. Sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Trabzon Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin görüşleri doğrudan inceleneceği için bu çalışma evren ve örneklem gerektirmemektedir. Araştırmada, veri toplama amacıyla Trabzon Sosyal Bilimler Lisesi 10. sınıfta öğrenim gören 66'sı kız 18'i erkek toplam 84 öğrenciye anket uygulanmıştır. Diğer bir veri toplama aracı olan mülakatta ise 84 öğrenci arasından gönüllülük esasına dayanarak seçilen 15 öğrenciyle görüşme yapılmıştır.

3. 3. 1. Araştırmanın Pilot Uygulaması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları olan anket ve mülakatın geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmak için çalışmalar yapılmıştır. İlk olarak anket ve mülakat formları hazırlandıktan sonra danışman, öğretim üyesi ve lise tarih müfredatını bilen ve programı yürüten bir tarih öğretmenin görüşü bizzat alınarak anket soruları üzerinde düzenlemeler yapılmıştır. Yeniden düzenlenen açık uçlu anket ve mülakat formları 22 öğrenciye 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanmıştır. Öğrencilere soruların anlaşılabilirliği ve cevaplama kolaylığı ile ilgili sorular sorulmuştur. Anket ve mülakatlar öğrencilere dağıtılarak öğrencilerden görüşlerini yazılı olarak not etmeleri istenmiştir. Bu yolla anket ve mülakatın geçerlik ve güvenilirliğini artırma çalışması yapılmıştır. Öğrencilerden alınan dönütler sonucunda anket ve mülakata son şekilleri verilerek asıl çalışma için uygun hale getirilmişlerdir.

3. 4. Veri Toplama Araçları ve Geliştirilmesi

Veri, gözlem ve anket sonuçlarında oluşturulan ve istenildiğinde yeniden başvurulabilecek kaynaklardır. Veriler, birincil ve ikincil olmak üzere iki şekilde toplanabilirler. Birincil veriler, araştırmayı yürüten kişiler tarafından doğrudan toplanır. Birincil verilerin kaynakları, mülakat, gözlem, anket ve deneydir. İkincil veriler ise araştırmayı yapan kişinin diğer araştırmacıların yaptığı bilgileri toplamasıdır. İkincil verilerin kaynakları ise kitaplar, arşivler, dergiler ve gazetelerdir (Çepni, 2014).

Bu araştırmada verilere, açık uçlu anket ve yarı-yapılandırılmış mülakat teknikleriyle ulaşılmaya çalışılacaktır. Açık uçlu ankette öğrencilere yöneltilen sorular sonunda boşluk bırakılarak öğrencilerin cevapları bu boşluklara yazmaları istenir. Bu anket, öğrencilere özgürce cevap verme hakkı tanıdığı için sorulan sorular dışında daha fazla bilgi alımı sağlanabilir. Yarı yapılandırılmış mülakatta ise sorular öğrencilere doğrudan yöneltilerek öğrencilerden cevap vermeleri beklenir. Mülakat sırasında öğrencilerin verdikleri cevaplar

doğrultusunda öğrencilere başka sorularda sorma imkânı sağlar. Ayrıca bu mülakat türünde öğrencilerle birebir iletişim kurulduğundan, öğrencilerin konu hakkında davranış ve tutumlarını izleme şansı artar (Büyüköztürk vd., 2015).

Araştırmada veri toplama araçları için araştırmanın problemi ve alt problemlerine göre sorular hazırlanmıştır. Araştırmada anket soruları 2017 yılı, 10. sınıf tarih ders kitabındaki Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramlar incelenerek oluşturulmuştur. Öğrencilerin siyasi kavramları ne derece doğru bildikleri ve kavramlara ne gibi anlamlar yükledikleri tespit edilmek amacıyla 11 soru hazırlanmıştır. Anket sorularının müfredat ve ders kitabı incelenerek oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Bunun yanında MEB'in sitesindeki açık uçlu sorular incelenerek anketin hazırlanmasına kaynak oluşturulmuştur (MEB, 2017). Ayrıca soruların geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak ve soruların ölçme gücü hakkında bilgi sahibi olabilmek amacıyla danışman, öğretim üyesi ve lise tarih müfredatını bilen ve programı yürüten bir tarih öğretmenin görüşü bizzat alınarak anket soruları üzerinde düzenlemeler yapılmıştır. Mülakat sorularının hazırlanmasında ise, ankette sorulan sorular dikkate alınarak birbirine paralel sorular hazırlanmasına özen gösterilmiştir. Öğrencilerle yüz yüze görüşme yapılarak, konu ile ilgili ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplanılmaya çalışılmıştır. Anket ve mülakat cevapları değerlendirilirken objektifliği sağlamak için puanlama yöntemlerinden biri olan anahtarla puanlama yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla pilot çalışma yapılmıştır. Yapılan uygulamanın sonucunda anlaşılmayan ve eksik olan noktalar düzeltilerek anket ve mülakat sorularına son şekilleri verilmiştir. Hazırlanan anket ve mülakat formlarını araştırma yapılacak okullarda uygulayabilmek için Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsüne başvurulmuştur. Gerekli işlemler tamamlandıktan sonra Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden okullarda uygulama yapabilmek için gerekli izinler alınmıştır (Ek-1).

3. 5. Verilerin Toplanması ve Analizi

Nitel araştırmada veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamlarına gelir. Her nitel araştırma farklı birtakım özellikler taşır. Bu yüzden araştırmalarda toplanan verilerin özelliklerinden yola çıkılarak verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz veya içerik analizi kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla açık uçlu anket ve yarı-yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. Uygulama 2018-2019 öğretim yılının birinci döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen, elde edilen

bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasını sağlar (Çepni, 2014). Betimsel analizde elde edilen veriler açık bir biçimde betimlendikten sonra bu betimlemeler açıklanarak yorumlanır ve daha sonra birtakım sonuçlara ulaşılır. Betimsel analizde elde edilen verileri çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara da sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Nitel bir çalışma olan bu araştırmada betimsel analiz yapılarak, frekanslar üzerinden doğru, yanlış, kısmen doğru, kavram yanılgısı ve boş şekilde değerlendirme yapılmış ve tablo oluşturulmuştur.

Kavramların anlaşılma düzeyleri üzerinde değerlendirme yapılırken aşağıdaki açıklamalardan faydalanılacaktır (Kaymakcı, 2012).

Doğru: Kavramı tam ve bilimsel olarak ifade eden cevaplar.

Yanlış: Kavrama ilişkin bilimsel değeri olmayan cevaplar.

Kısmen Doğru: Kavramın bilimsel olarak bütün yönlerini içermeyen cevaplar.

Kavram Yanılgısı: Öğrencinin kendi zihninde oluşturduğu ve kavramı tam olarak ifade edemediği cevaplar.

Boş: Öğrencinin boş bıraktığı cevaplar.

4. BULGULAR

Bu çalışmada, 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyi nedir? sorusuna cevap aranmaktadır. Bu nedenle, öğrencilere uygulanan anket ve mülakat sonuçlarından elde edilen verilere göre öğrencilerin siyasi kavramlarla ilgili bilgi düzeyi, kavram yanlışları ve bu kavramların öğrenilme sürecinde karşılaştıkları problemlerin neler olduğu incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo oluşturularak yorumlanmaya çalışılmıştır.

4. 1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilere uygulanan anket sonucunda “10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramlarla ilgili öğrencilerin bilgi düzeyi nedir?” sorusunun cevapları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Denge Politikası Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Denge Politikası	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	46	54,76
Yanlış	17	20,24
Kısmen Doğru	2	2,38
Kavram Yanılgısı	0	0
Boş	19	22,62
Toplam	84	100

1. soruda öğrencilere “Denge Politikası” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 46’sı (%54,76) doğru, 17’si (%20,24) yanlış, 2’si (%2,38) kısmen doğru cevaplarını verirken, 19 (%22,62) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%54,76) Denge Politikası sorusuna doğru cevap verdikleri görülmüştür.

Fransa'nın Mısır'ı işgali ve devletin eski gücünü kaybettiğinin görülmesi, Osmanlı Devleti'ni dış politikada yalnız başına hareket edemeyeceğini gösteriyordu. Yalnızlık politikasını terk eden Osmanlı Devleti Avrupa devletleri arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanarak Fransa'nın Mısır'ı işgali karşısında Rusya ile ittifak oluşturmuştur. Osmanlı Devletinin uyguladığı bu siyaset hangi kavram ile açıklanabilir?

Cevap: Denge Politikası

Şekil 1. Denge politikası cevabının örneği

Tablo 4. Öğrencilerin Nizam-ı Cedit Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Nizam-ı Cedit	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	17	20,24
Yanlış	12	14,28
Kismen Doğru	0	0
Kavram Yanılgısı	0	0
Boş	55	65,48
Toplam	84	100

2. soruda öğrencilere “Nizam-ı Cedit” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 17’si (%20,24) doğru, 12’si (%14,28) yanlış cevaplarını verirken, 55 (%65,48) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%65,48) Nizam-ı Cedit sorusunu boş bıraktığı görülmüştür. Yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin “Nizam-ı Cedit” kavramını III. Selim Dönemi’nde yapılan tüm ıslahatlara değil de, sadece o dönemde kurulan orduya verilen bir kavram olarak düşündükleri için öğrencilerin çoğunun soruya cevap vermeyerek boş bıraktıkları görülmüştür.

III. Selim Dönemi’nde raporlar hazırlatılarak uygulanmaya başlayan ve o dönemde yapılan tüm yenilikleri kapsayan ıslahatlara ne ad verilir?

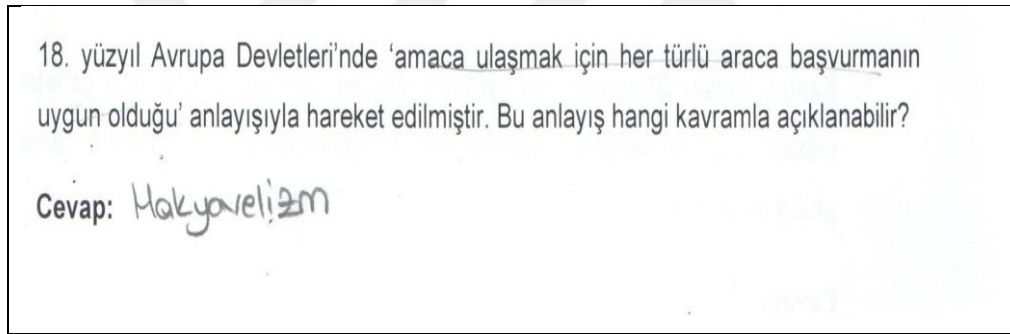
Cevap: Nizam-ı Cedit (yeni düzen)

Şekil 2. Nizam-ı Cedit cevabının örneği

Tablo 5. Öğrencilerin Makyavelizm Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Makyavelizm	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	64	76,19
Yanlış	13	15,48
Kısmen Doğru	0	0
Kavram Yanılgısı	1	1,19
Boş	6	7,14
Toplam	84	100

3. soruda öğrencilere “Makyavelizm” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 64’ü (%76,19) doğru, 13’ü (%15,48) yanlış, 1’i (%1,19) kavram yanılgısı şeklinde cevaplarını verirken, 6 (%7,14) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%76,19) Makyavelizm sorusuna doğru cevap verdikleri görülmüştür.



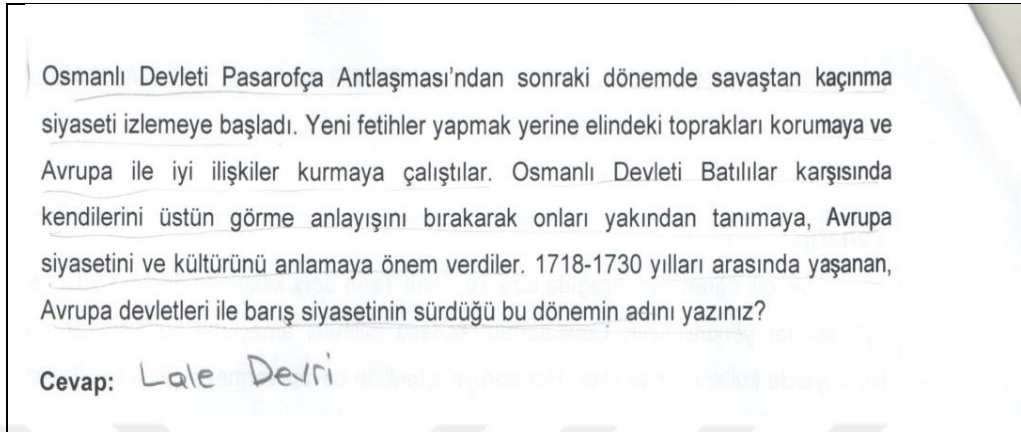
Şekil 3. Makyavelizm cevabının örneği

Tablo 6. Öğrencilerin Lale Devri Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Lale Devri	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	53	63,09
Yanlış	14	16,67
Kısmen Doğru	0	0
Kavram Yanılgısı	0	0
Boş	17	20,24
Toplam	84	100

4. soruda öğrencilere “Lale Devri” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 53’ü (%63,09) doğru, 14’ü (%16,67) yanlış cevaplar verirken, 17 (%20,24) öğrenci soruyu boş

bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%63,09) Lale Devri sorusuna doğru cevap verdikleri görülmüştür.

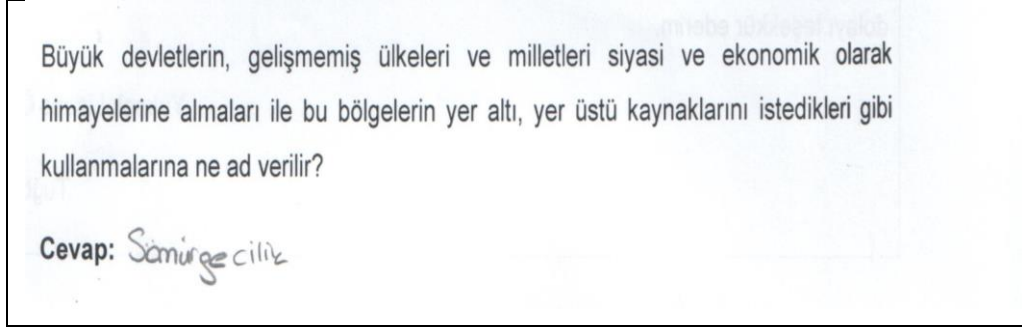


Şekil 4. Lale Devri cevabının örneği

Tablo 7. Öğrencilerin Sömürgecilik Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Sömürgecilik	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	73	86,91
Yanlış	1	1,19
Kısmen Doğru	0	0
Kavram Yanılgısı	7	8,33
Boş	3	3,57
Toplam	84	100

5. soruda öğrencilere “Sömürgecilik” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 73’ü (%86,91) doğru, 1’i (%1,19) yanlış, 7’si (%8,33) kavram yanılgısı şeklinde cevaplarını verirken, 3 (%3,57) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%86,91) Sömürgecilik sorusuna doğru cevap verdikleri görülmüştür.

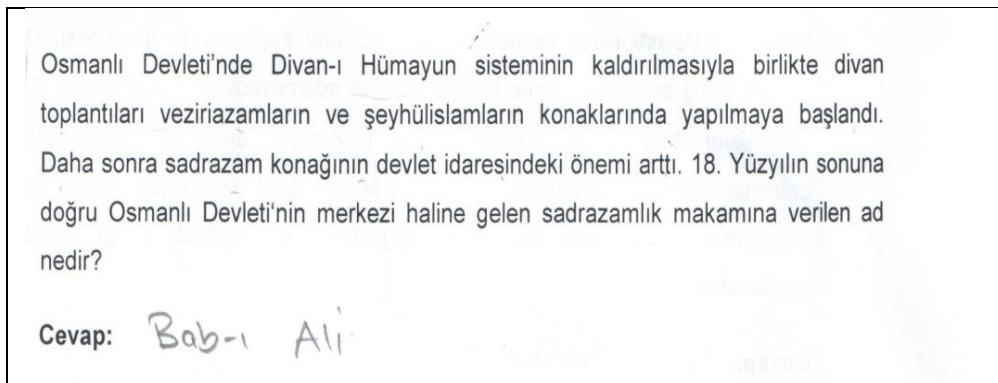


Şekil 5. Sömürgecilik cevabının örneği

Tablo 8. Öğrencilerin Bab-ı Ali Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Bab-ı Ali	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	36	42,85
Yanlış	4	4,76
Kismen Doğru	0	0
Kavram Yanılgısı	0	0
Boş	44	52,39
Toplam	84	100

6. soruda öğrencilere “Bab-ı Ali” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 36’sı (%42,85) doğru, 4’ü (%4,76) yanlış cevaplarını verirken, 44 (%52,39) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%52,39) Bab-ı Ali sorusunu boş bıraktıkları görülmüştür.

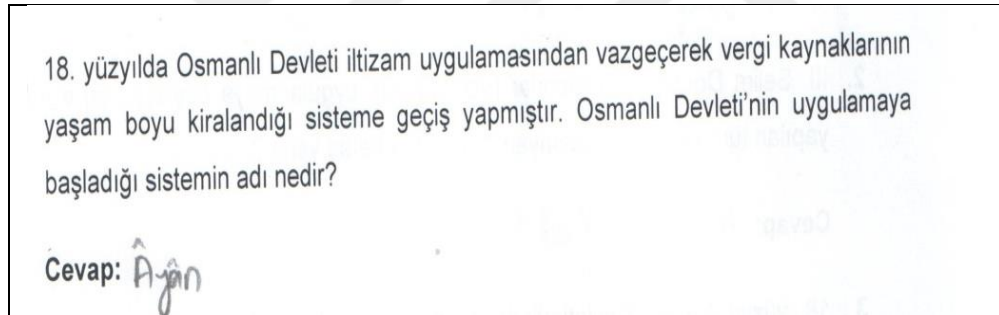


Şekil 6. Bab-ı Ali cevabının örneği

Tablo 9. Öğrencilerin Ayan ve Eşraf Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Ayan ve Eşraf	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	0	0
Yanlış	10	11,91
Kısmen Doğru	2	2,38
Kavram Yanılgısı	27	32,14
Boş	45	53,57
Toplam	84	100

7. soruda öğrencilere “Ayan ve Eşraf” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 10’u (%11,91) yanlış, 2’si (%2,38) kısmen doğru, 27’si (%32,14) kavram yanılgısı şeklinde cevaplarını verirken, 45 (%53,57) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%53,57) Ayan ve Eşraf sorusunu boş bıraktıkları görülmüştür. Kısmen doğru cevabını veren öğrenciler soruyu “Ayan” olarak cevaplamışlardır.



Şekil 7. Ayan cevabının örneği

Tablo 10. Öğrencilerin Grek Projesine Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Grek Projesi	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	23	27,38
Yanlış	16	19,05
Kısmen Doğru	7	8,33
Kavram Yanılgısı	0	0
Boş	38	45,24
Toplam	84	100

8. soruda öğrencilere “Grek Projesi” sorulmuştur. Öğrencilerin 23’ü (%27,38) doğru, 16’sı (%19,05) yanlış, 7’si (%8,33) kısmen doğru cevaplarını verirken, 38 (%45,24)

öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%45,24) Grek Projesi sorusunu boş bıraktıkları görülmüştür. Öğrencilerin %8,33'ü soruya “Grek ve Dakya Projesi” yazarak kısmen doğru cevabını vermişlerdir. Öğrenciler Grek ve Dakya Projelerinin aynı amaca yönelik olarak oluşturulduklarını düşündükleri için bu cevabı verdikleri düşünülmektedir. Fakat Grek Projesi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan tamamen çıkarılarak Bizans İmparatorluğunu yeniden canlandıracak olan proje iken; Dakya Projesi, Osmanlı topraklarını paylaşmak amacıyla Rusya ve Avusturya tarafından hazırlanan projeye verilen addır (Tüysüz, 2017).

Rus Generali Potemkin tarafından hazırlanan ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan tamamen çıkarılarak Bizans İmparatorluğunu yeniden canlandıracak olan projenin adını yazınız?

Cevap: Grek ve Dakya

Şekil 8. Grek projesi ve Dakya projesi cevabının örneği

Tablo 11. Öğrencilerin Dakya Projesine Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

Dakya Projesi	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	19	22,62
Yanlış	14	16,67
Kısmen Doğru	8	9,52
Kavram Yanılgısı	0	0
Boş	43	51,19
Toplam	84	100

9. soruda öğrencilere “Dakya Projesi” sorulmuştur. Öğrencilerin 19'u (%22,62) doğru, 14'ü (%16,67) yanlış, 8'i (%9,52) kısmen doğru cevaplarını verirken, 43 (%51,19) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%51,19) Dakya Projesi sorusunu boş bıraktıkları görülmüştür. Öğrencilerin %9,52'si soruya “Grek ve Dakya Projesi” yazarak soruya kısmen doğru cevabını vermişlerdir. Öğrenciler Grek ve Dakya Projeleri'nin amaçlarının aynı olduğunu düşündükleri için iki soruya da aynı cevabı vermişlerdir. Fakat bu iki projenin amacı birbirinden farklıdır. Grek Projesi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan tamamen çıkarılarak Bizans İmparatorluğunu yeniden

canlandırarak olan proje iken; Dakya Projesi, Osmanlı topraklarını paylaşmak amacıyla Rusya ve Avusturya tarafından hazırlanan projeye verilen addır (Tüysüz, 2017).

Rusya ve Avusturya arasında Osmanlı Topraklarını paylaşmak amacıyla hazırlanan projenin adını yazınız?

Cevap: Grek ve Dakya

Şekil 9. Grek projesi ve Dakya projesi cevabının örneği

Tablo 12. Öğrencilerin İhtilal Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

İhtilal	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	12	14,29
Yanlış	22	26,19
Kismen Doğru	2	2,38
Kavram Yanılgısı	29	34,52
Boş	19	22,62
Toplam	84	100

10. soruda öğrencilere “İhtilal” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 12’si (%14,29) doğru, 22’si (%26,19) yanlış, 2’si (%2,38) kısmen doğru, 29’u (%34,52) kavram yanılgısı şeklinde cevaplarını verirken, 19 (%22,62) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Elde edilen veriler incelendiğinde öğrencilerin ihtilal sorusunda en çok kavram yanılgısına düştükleri görülmüştür.

Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısının veya yönetim düzeninin geniş halk kitleleri tarafından kuvvet kullanılarak değiştirilmesine ne ad verilir?

Cevap: İhtilâl

Şekil 10. İhtilal cevabının örneği

Tablo 13. Öğrencilerin İnkılâp Kavramına Verdikleri Cevapların Dağılımı

İnkılâp	Frekans	Yüzde (%)
Doğru	3	3,57
Yanlış	1	1,19
Kısmen Doğru	4	4,76
Kavram Yanılgısı	67	79,76
Boş	9	10,72
Toplam	84	100

11. soruda “İnkılâp” kavramı sorulmuştur. Öğrencilerin 3’ü (%3,57) doğru, 1’i (%1,19) yanlış, 4’ü (%4,76) kısmen doğru, 67’si (%79,76) kavram yanılgısı şeklinde cevaplarını verirken, 9 (%10,72) öğrenci soruyu boş bırakmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda öğrencilerin yarısından fazlasının (%79,76) kavram yanılgısına düştükleri görülmüştür. Kısmen doğru cevabını veren öğrenciler soruya Devrim kavramını yazarak cevap vermişlerdir. İnkılâp ve devrim kavramlarının tanımları ise şu şekildedir. İnkılâp; belli ihtiyaçlardan doğan ve birtakım düzenlemeler sonucunda devletleri ve toplumları daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiktir (Tüysüz, 2017). Devrim ise; mevcut kurumlar üzerinde yapılan köklü ve nitelikli değişiktir (TDK, 2018). Açıklamalarından da görüldüğü üzere her iki kavramda belli kurumlar üzerinde yapılan köklü değişiklikleri ifade etmektedir. Ancak bu kavramlar köken olarak birbirinden ayrılmaktadırlar. “İnkılâp” kavramı Arapça bir kelime iken bu kavramın Türkçe karşılığı “Devrim” kavramıdır.

Ş Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişikliklere verilen ad nedir?

Cevap: İnkılâp

. Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısının veya yönetim düzeninin geniş halk kitleleri tarafından kuvvet kullanılarak değiştirilmesine ne ad verilir?

Cevap: Devrim

Şekil 11. İnkılâp ve Devrim cevaplarının örneği

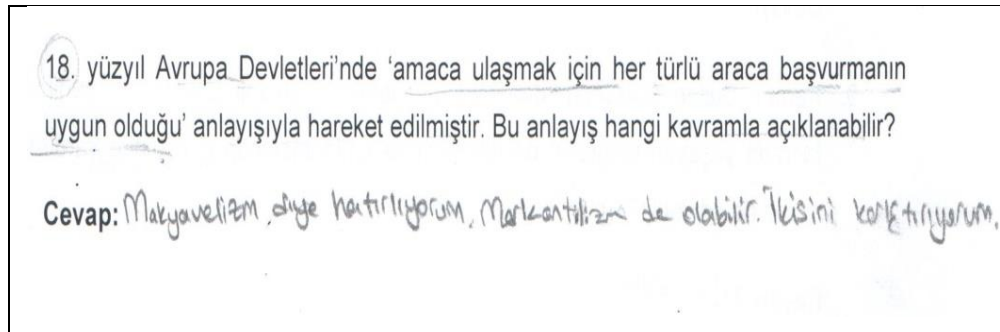
4. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilere uygulanan anket sonucunda “10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramlarla ilgili öğrencilerin kavram yanılgıları nelerdir?” sorusunun cevapları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 14. Öğrencilerin Makyavelizm Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları

Araştırılan Kavram	Tespit Edilen Kavram Yanılgıları
Makyavelizm	Merkantilizm

Yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin “Makyavelizm” ve “Merkantilizm” kavramları arasında kavram yanılgısına düştükleri görülmüştür. Öğrencilerin “Makyavelizm” ve “Merkantilizm” kavramlarını karıştırmalarının en önemli nedeni kavramların isimlerinin birbirini andırması olduğu düşünülmektedir. Fakat iki kavramın açıklaması birbirinden farklıdır. Makyavelizm; 18. yüzyılda Avrupa Devletleri’nde görülen çıkarları doğrultusunda amaca ulaşmak için her türlü yola başvurmanın uygun olduğu bir yaklaşım biçimidir (Tüysüz, 2017). Merkantilizm ise; bir ülkenin gelişmişlik seviyesini altın, gümüş gibi değerli madenlere bağlayan ve ticarete önem vererek ülkedeki ihracatı artırıp ithalatı azaltmayı amaçlayan düşünce biçimidir (Tüysüz, 2017).

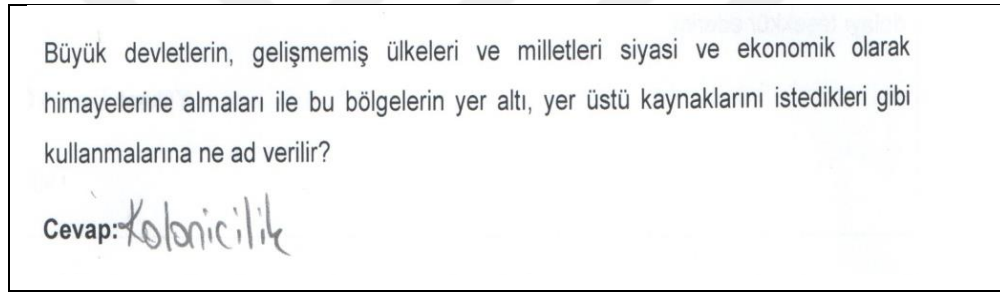


Şekil 12. Makyavelizm kavramına verilen kavram yanılgısı örneği

Tablo 15. Öğrencilerin Sömürgecilik Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları

Araştırılan Kavram	Tespit Edilen Kavram Yanılgıları
Sömürgecilik	Kolonicilik

Öğrencilerde oluşan diğer bir kavram yanılgısı “Sömürgecilik” ve “Kolonicilik” kavramlarıdır. Öğrenciler bu iki kavramın aynı olduğunu ve kavramların birbirleri yerine kullanılabildiğini düşünmüşlerdir. Fakat “Sömürgecilik” bazı durumlarda “Kolonicilik” ile eş anlamda kullanılsa da ikisi birbirinden farklı kavramlardır. Sömürgecilik; güçlü bir ülkenin zayıf ülke üzerindeki yer altı ve yer üstü kaynaklarını kullanmasıdır (Tüysüz, 2017). Kolonicilik ise; başka bir ülkeye yerleşmeye giden göçmen topluluğuna ya da bu topluluğun yerleştiği yere verilen isimdir (TDK, 2019).



Şekil 13. Sömürgecilik kavramına verilen kavram yanılgısı örneği

Tablo 16. Öğrencilerin Ayan ve Eşraf Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları

Araştırılan Kavram	Tespit Edilen Kavram Yanılgıları
Ayan ve Eşraf	Mültezim

Öğrencilerde ortaya çıkan diğer kavram yanılgısı “Ayan ve Eşraf” ile “Mültezim” kavramlarıdır. Ayan ve Eşraf; 18. Yüzyıldan bu yana Osmanlı Devleti’nde illerin yönetiminde yetki kazanmış, vergilerin belirlenmesi ve toplanmasında görevlilere yardımcı olan yerli kişiler, bir yerin zenginleri olarak tanımlanırken, Mültezim; iltizam sistemine göre devlet adına vergi toplama görev ve yetkisi verilen kişidir (Tüysüz, 2017). Araştırmaya katılan 27 öğrenci soruda belirtilen ‘verginin belirlenmesi ve toplanması’ ifadesinden yola çıkarak ve vergileri toplama görevinin mültezimlerde olduğunu düşünerek soruya bu şekilde cevap vermiş ve kavram yanılgısına düşmüşlerdir.

Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nde şehirlerde ve taşrada yaşayan vergilerin belirlenmesi ve toplanmasında görevlilere yardımcı olan gruba ne ad verilir?

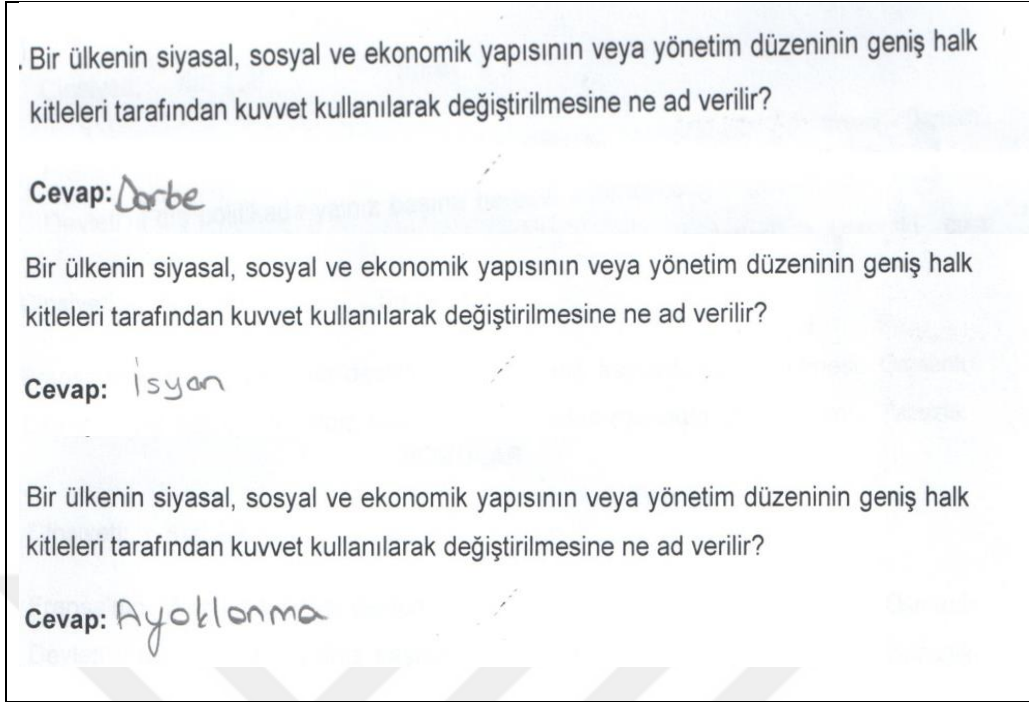
Cevap: Mültezim

Şekil 14. Ayan ve Eşraf kavramına verilen kavram yanılığı örneği

Tablo 17. Öğrencilerin İhtilal Kavramına Verdikleri Kavram Yanılığları

Araştırılan Kavram	Tespit Edilen Kavram Yanılığları
İhtilal	Darbe İsyan Ayaklanma

Öğrencilerde tespit edilen diğer bir kavram yanılığı da “İhtilal” kavramına verilen “Darbe”, “İsyan” ve “Ayaklanma” cevaplarıdır. Bu kavramlar kimi zaman birbirleri yerine kullanılsalar da aralarında bazı farklar vardır. Kavramların tanımları şu şekildedir. İhtilal; bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını değiştirmek amacıyla hiçbir hukuk kuralına uymaksızın kuvvet kullanılarak yapılan geniş halk hareketidir (Tüysüz, 2017). Darbe; bir ülkede baskı kurarak ve zor kullanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirmektir (TDK, 2019). İsyan ve Ayaklanma ise; herhangi bir amaçla devlet güçlerine veya kurulu düzene karşı başkaldırmadır (Türkçe Sözlük, 2016). Bu dört kavramın açıklamalarında görüldüğü üzere her birinde kurulu bir düzene yönelik bazı hareketler olduğu görülmüştür. Fakat ihtilal ve darbe de mevcut düzeni değiştirme amacı olmasına rağmen, ihtilal halk hareketi ile meydana gelirken darbe de böyle bir durum söz konusu değildir.

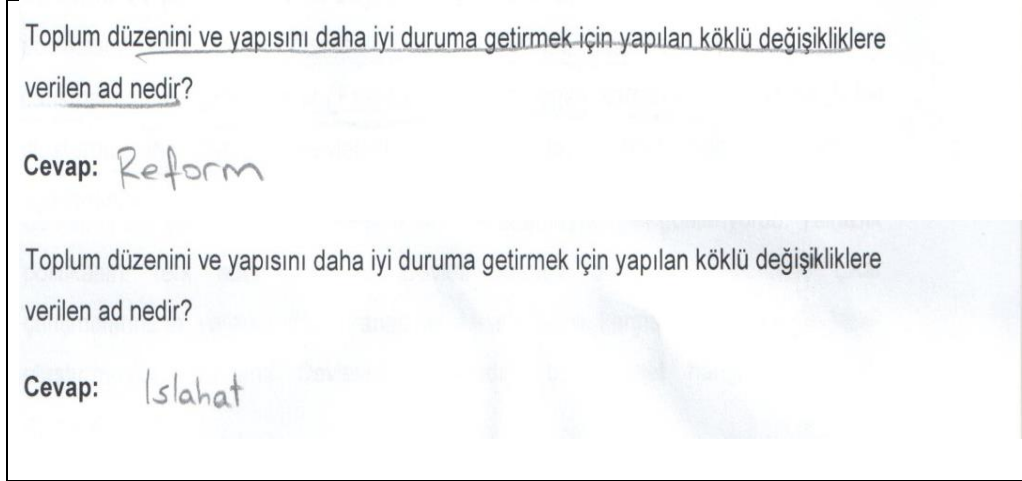


Şekil 15. İhtilal kavramına verilen kavram yanılgısı örnekleri

Tablo 18. Öğrencilerin İnkılâp Kavramına Verdikleri Kavram Yanılgıları

Araştırılan Kavram	Tespit Edilen Kavram Yanılgıları
İnkılâp	İslahat Reform

Yapılan değerlendirme sonucunda öğrencilerde tespit edilen diğer bir kavram yanılgısı ise “İnkılâp” kavramına verilen “İslahat” ve “Reform” cevaplarıdır. Bu kavramların tanımları şöyledir. İnkılâp; belli ihtiyaçlardan doğan ve birtakım düzenlemeler sonucunda devletleri ve toplumları daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişikliktir (Tüysüz, 2017). İslahat; devlet düzeninin veya herhangi bir kuruluşun bozuk olan tarafları üzerinde yapılan düzenleme ve değişikliktir (Tüysüz, 2017). Reform ise; devletleri veya toplumları daha iyi duruma getirmek için bozulmuş olan alanlarda yapılan yeniden düzenlemelerdir (Tüysüz, 2017). Kavramların tanımlarında da görüldüğü üzere, kavramları birbirinden ayıran en önemli özellik, inkılâp belli alanlarda yapılan köklü değişiklikleri ifade ederken; İslahat ve reform var olan düzenin üzerinde yapılan değişiklikleri ele alır.



Şekil 16. İnkılap kavramına verilen kavram yanılgısı örnekleri

4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu başlık altında “10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların öğrenilme sürecinde öğrencilerin karşılaştıkları problemler nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar değerlendirilmiştir.

Araştırmada 15 öğrenciyle mülakat yapılmıştır. Öğrencilerle yapılan mülakat sonucunda elde edilen bulgulara göre, öğrenciler kavramları, diğer kavramlarla karşılaştırarak, öğretmenlerinin verdiği ipucu ile kavramları bularak ve tekrar yaparak öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Ancak anket sonuçları değerlendirildiğinde öğrencilerde kavramların anlaşılma düzeyinin düşük olduğu ve bazı kavramları birbirine karıştırıp kavram yanılgısına düştükleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşme sonucunda öğrencilerin öğrenmekte zorlandıkları kavramları ve kavram öğretiminde karşılaştıkları problemleri şu şekilde ifade etmişlerdir.

1. Öğrenciler bazı kavramların yabancı dil kökenli olması nedeniyle kavramları anlamakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan anket sonuçlarına göre öğrencilerin öğrenmekte zorlandıkları kavramlar şu şekildedir.
 - Makyavelizm
 - Bab-ı Ali
 - Ayan ve Eşraf
 - İhtilal
 - İnkılâp
2. Öğrencilere uygulanan anket sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde, öğrencilerin isim ve anlam bakımından birbirine benzeyen

kavramları karıştırdıkları ve karıştırdıkları kavramlar arasındaki farkı bilmekte zorlandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu kavramlardan bazıları şunlardır.

- Öğrencilerin “Makyavelizm” ile “Merkantilizm” kavramlarını isimlerinin birbirine benzer olmalarından dolayı karıştırdıkları ve bu nedenle kavramların öğreniminde zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.
 - Öğrencilerin “Sömürgecilik” ile “Kolonizasyon” kavramlarını anlamlarının birbirine benzer olmalarından dolayı karıştırdıkları ve bu nedenle kavramların öğreniminde zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.
 - Öğrencilerin “Ayan ve Eşraf” ile “Mültezim” kavramlarını anlamlarının birbirine benzer olmalarından dolayı karıştırdıkları ve bu nedenle kavramların öğreniminde zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.
 - Öğrencilerin “İhtilâl” kavramı ile “Darbe”, “İsyan”, ve “Ayaklanma” kavramlarını anlamlarının birbirine benzer olmalarından dolayı karıştırdıkları ve bu nedenle kavramların öğreniminde zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.
 - Öğrencilerin “İnkılâp” kavramı ile “İslahat” ve “Reform” kavramlarını anlamlarının birbirine benzer olmalarından dolayı karıştırdıkları ve bu nedenle kavramların öğreniminde zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.
3. Öğrenciler kavramlara günlük hayattan aşina olmadıklarını bu yüzden öğrenilen kavramlar arasında ilişki kurmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir.
 4. Öğrenciler kavramların çok fazla olduğunu ve öğrenilen kavramların çabucak unutulduğunu dile getirmişlerdir.
 5. Öğrenciler günümüzde kullanılmayan kavramların fazla olduğunu ve bu kavramların öğrenilmesinde zorluk yaşadıklarını söylemişlerdir.

5. TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmanın amacı, 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyini ortaya koymaktır. Bu amaçla araştırmada, 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramlarla ilgili öğrencilerin bilgi düzeyi nedir?, 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramlarla ilgili öğrencilerin kavram yanılgıları nelerdir?, ve 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların öğrenilme sürecinde öğrencilerin karşılaştıkları problemler nelerdir? sorularına cevap aranmıştır. Bu amaçla öğrencilerin siyasi kavramları ne derece doğru algıladıkları ve kavramlara ne gibi anlamlar yüklediklerini tespit etmek amacıyla öğrencilere anket ve mülakat soruları yönlendirilmiştir.

Eğitim ve öğretim hayatında her dersin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu dersler içerisinde tarih dersi öğrencilerin geçmişte yaşanan olayları anlaması ve yorumlaması, bu bilgiler doğrultusunda günümüze ışık tutmaları açısından son derece önemlidir. Tarih dersi genel itibarıyla soyut bir ders olarak karşımıza çıkmakta bu durumda öğrencilerin tarih dersini anlamasını ve konular arasında ilişki kurmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Tarih dersinde soyut kavramların somutlaştırılması ve anlatılan olaylar arasında daha kolay ilişki kurulmasını sağlamak için kavram öğretimine önem verilmesi gerekmektedir. Kavram öğretimi sırasında öncelikle öğrencilerin ön bilgileri tespit edilmeli, öğrencilerde var olan kavram yanılgıları ortaya çıkarılarak derse giriş yapılmalıdır. Öğrencilere ders kitabında yer alan kavramlar uygun yöntem ve tekniklerle açıklanarak kavram öğretimine geçilmelidir. Kavram öğretimi sırasında kavram haritalarından yararlanılarak öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri bir bütün halinde görmelerine ve öğrencilerde anlamlı öğrenmenin oluşmasına ortam hazırlanmalıdır.

Tarih dersi genel itibarıyla soyut bir ders olduğu için kavram öğretimi dikkate alınarak derslerin işlenmesine önem verilmelidir. Tarih dersi içerisinde siyasi, askeri, ekonomik, sosyo-kültürel ve dini kavramlar barındırmaktadır. Bu çalışmada ise 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyi üzerinde durulacaktır. Siyasi kavramların öğretimi, öğrencilerin tarihsel olaylar arasında neden - sonuç ilişkisi kurabilme ve iki tarihsel olay arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak bu konuda değerlendirme yapabilmeleri açısından önemlidir.

Tablo 19. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kavramları Anlama Düzeylerinin ve Kavram Yanılgılarının Genel Dağılımı

Kavramlar	Doğru	Yanlış	Kısmen Doğru	Kavram Yanılgısı	Boş
Denge Politikası	46	17	2	0	19
Nizam-ı Cedid	17	12	0	0	55
Makyavelizm	64	13	0	1	6
Lale Devri	53	14	0	0	17
Sömürgecilik	73	1	0	7	3
Bab-ı Ali	36	4	0	0	44
Ayan ve Eşraf	0	10	2	27	45
Grek	23	16	7	0	38
Dakya	19	14	8	0	43
İhtilal	12	22	2	29	19
İnkılâp	3	1	4	67	9

Araştırmada 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. yüzyıl) ünitesinde yer alan Denge Politikası, Nizam-ı Cedid, Makyavelizm, Lale Devri, Sömürgecilik, Bab-ı Ali, Ayan ve Eşraf, Grek Projesi, Dakya Projesi, İhtilal ve İnkılâp adlı siyasi kavramlar incelenmiştir. Öğrencilerin bu kavramlar hakkındaki düşüncelerini tespit etmek için konuyla ilgili oluşturulan anket ve mülakat soruları 84 öğrenciye yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin düşük olduğu ve bazı kavramlarda kavram yanılgısına düştükleri tespit edilmiştir. Öğrencilere uygulanan anket sonuçlarına göre öğrencilerin en fazla doğru cevap verdiği kavram 73 öğrenci ile “Sömürgecilik” kavramıdır. Öğrencilerin hiçbir doğrusu olmayan kavram “Ayan ve Eşraf” kavramıdır. Öğrencilerin en fazla kavram yanılgısına düştükleri kavram ise, 67 öğrenci ile İnkılâp kavramıdır.

Tablo 20. Araştırmaya Katılan Öğrencilerde Tespit Edilen Kavram Yanılgıları

Araştırılan Kavram	Tespit Edilen Kavram Yanılgıları
Makyavelizm	Merkantilizm
Sömürgecilik	Kolonicilik
Ayan ve Eşraf	Mültezim
	Darbe
İhtilal	İsyan
	Ayaklanma

Tablo 20'nin devamı

İnkılâp	İslahat Reform
---------	-------------------

Ayrıca yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğrencilerde kavram yanılgıları tespit edilmiştir. Öğrencilerin kavram yanılgısına düştükleri kavramlar şu şekilde değerlendirilmiştir. Öğrencilerin “Makyavelizm” ile “Merkantilizm” kavramını, “Sömürgecilik” ile “Koloncilik” kavramını, “Ayan ve Eşraf” ile “Mültezim” kavramını, “İhtilal” ile “Darbe”, “İsyan”, “Ayaklanma” kavramlarını ve “İnkılâp” ile de “İslahat” ve “Reform” kavramlarını birbirine karıştırdığı bu kavramlar arasında kavram yanılgısına düştükleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin en az kavram yanılgısına düştükleri kavram “Makyavelizm” iken, en fazla yanılgıya düştükleri kavram “İnkılâp” kavramıdır.

Öğrencilerle yapılan mülakat sonuçları değerlendirildiğinde öğrenciler isim ve anlam bakımından birbirine benzeyen kavramların, günümüzde kullanılmayan kavramların ve yabancı dil kökenli kavramların öğreniminde zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca kavramları nasıl öğrendiklerine dair öğrencilere yöneltilen sorulara en fazla verilen cevap öğrenilen kavramları diğer kavramlarla karşılaştırmak, öğretmenlerinin verdiği ipucu ile kavramlara ait özellikleri bulmak ve tekrar etmek gibi etkinliklerle ders işlediklerini ifade etmişlerdir. Fakat öğrencilere uygulanan anket sonuçları dikkate alındığında kavramların kalıcı olmadığı ve anlaşılma düzeylerinin düşük olduğu, bazı kavramları karıştırdıkları ve kavram yanılgılarına düştükleri tespit edilmiştir.

Yapılan literatür araştırması sonucunda, Candan ve Koçer (2013), “Tarih Dersindeki Kavramların Algılanma Düzeylerine İlişkin Bir Değerlendirme” adlı çalışmanın sonucunda araştırmaya katılan tüm öğrencilerin yabancı dil kökenli ve fazla kullanılmayan kavramları öğrenmekte zorlandıkları görülmüştür. “Makyavelizm” ve “Merkantilizm” kavramlarının öğrenme düzeylerinin düşük olduğunu ve yazımı birbirine yakın olduğu için öğrencilerin bu kavramları birbiriyle karıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kaymakçı (2012), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İnkılâp Tarihi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyi” adlı çalışmada öğretmen adaylarının ihtilal, darbe, isyan, inkılâp ve reform kavramlarında kavram yanılgısı içerisinde olduklarını tespit etmiştir. Ünal ve Er (2017), “Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretimi Zor olan Soyut Kavramlara İlişkin Bilişsel Yapılarının İncelenmesi”, adlı çalışmada sosyal bilgilerde tarih disipliniyle ilgili öğretimi zor olan soyut kavramlar olarak ihtilal, inkılâp, reform, darbe, islahat ve sömürge kavramlarının yer aldığını tespit etmiştir. Öğretmen adaylarının cevapları incelendiğinde tarih disiplini ile ilgili konuların daha çok ezber yapılarak öğrenilmeye çalışıldığını ve kavram öğrenmede anlamsal bir ilişki kurulmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar yapılan çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Yapılan anket sonuçlarına göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, öğrencilerin “Makyavelizm” ile “Merkantilizm” kavramını, “İhtilal” kavramı ile “Darbe” ve “İsyan” kavramlarını, “İnkılâp” kavramı ile de “İslahat” ve “Reform” kavramlarını karıştırarak bu kavramlar arasında yanlışya düştükleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu amaçla yapılan araştırma sonucunda, öğrencilerin yabancı dil kökenli olan ve günlük hayatta fazla kullanılmayan kavramları anlamakta zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yazımı birbirine benzeyen kavramlar ile anlamları birbirini andıran kavramları karıştırdıkları ve bu kavramlarda yanlışya düştükleri görülmüştür. Bundan dolayı öğretmenler, kavram öğretimine geçmeden önce ders kitabında konu ile ilgili kavramları gözden geçirmeli ve öğrencilerin anlayacağı şekilde kavramların düzenlenmesini sağlamalıdır. Özellikle öğrenilmesi zor, günlük hayatta kullanılmayan ve yabancı dil kökenli kavramların öğretiminde daha da dikkatli davranmaları gerekmektedir. Öğrencilere bu gibi kavramlar öğretilirken günümüzde kullanılan eş değer kavramlarla karşılaştırılmalı ve yabancı dil kökenli kavramların kolay öğretilmesi için kavramların Türkçe karşılığı yazılarak verilmelidir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu başlık altında 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyi ile ilgili elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçların değerlendirilmesi yapılacaktır.

6. 1. Sonuçlar

Araştırmada öğrencilere Denge Politikası, Nizam-ı Cedit, Makyavelizm, Lale Devri, Sömürgecilik, Bab-ı Ali, Ayan ve Eşraf, Grek Projesi, Dakya Projesi, İhtilal ve İnkılâp kavramları sorulmuştur. 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitesinde yer alan siyasi kavramların anlaşılma düzeyini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmanın ortaya koyduğu bulgular neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuçlar alt problemlerin sırasına göre değerlendirilmiştir.

Anket sonuçlarından elde edilen verilere göre anlaşılma düzeyi en yüksek olan kavram “Sömürgecilik” kavramı iken, en düşük olan kavram “Ayan ve Eşraf” kavramıdır. Öğrencilere sorulan diğer bir kavram Nizam-ı Cedit kavramıdır. Bu kavram öğrenciler tarafından bilinmesine rağmen, sadece III. Selim döneminde kurulan orduya verilen bir kavram olarak düşündükleri için öğrencilerin çoğunun soruya cevap vermeyerek boş bıraktıkları görülmüştür. Ayrıca bazı öğrenciler “Ayan ve Eşraf” kavramının cevabına sadece ‘Ayan’, iki ayrı soru olan Grek Projesi ve Dakya Projesi sorusunun cevaplarına Grek ve Dakya Projesi yazarak sorulara kısmen doğru cevabını verdikleri görülmüştür.

Öğrencilere uygulanan anket sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde, öğrencilerin bazı kavramlarda kavram yanılgısına düştükleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin en az kavram yanılgısına düştükleri kavram “Makyavelizm” kavramı iken, en fazla yanılgıya düştükleri kavram “İnkılâp” kavramıdır.

Öğrencilerin kavram yanılgısına düştükleri kavramlar ve nedenleri şu şekildedir. Öğrenciler “Makyavelizm” kavramı ile “Merkantilizm” kavramını isimlerinin birbirine benzer olmasından dolayı karıştırmış ve kavram yanılgısına düştükleri görülmüştür.

Öğrencilerin kavram yanılgısına düştükleri diğer kavram “Sömürgecilik” kavramıdır. Öğrenciler “Sömürgecilik” kavramı ile “Koloncilik” kavramını aynı kavram olarak değerlendirmiş ve bu kavramların birbirleri yerine kullanılabileceğini düşünüp kavram yanılgısına düşmüşlerdir. Fakat sömürgecilik kavramı, güçlü devletlerin zayıf devletlerin yer üstü ve yer altı kaynaklarından faydalanması olarak kullanırken, koloncilik başka ülkeye yerleşmeye giden topluluklar ve bu toplulukların yerleştikleri yer için kullanılan kavramdır.

Öğrencilerin diğer bir kavram yanlışlığına düştükleri kavram “Ayan ve Eşraf” kavramıdır. Öğrenciler “Ayan ve Eşraf” ile “Mültezim” kavramı arasında kavram yanlışlığına düşmüşlerdir. Bu iki kavram arasında yanlışlığa düşmelerinin en önemli nedeni, iki kavramın açıklamalarının birbirine yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Her iki kavramın açıklamasında ‘vergilerin belirlenmesi ve toplaması’ gibi bir ifade yer aldığından dolayı öğrencilerin bu kavramları birbirine karıştırarak, kavram yanlışlığına düştükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerde tespit edilen diğer bir kavram yanlışlığı da “İhtilal” kavramına cevap olarak verilen “Darbe, “İsyan”, ve “Ayaklanma” kavramlarıdır. Öğrencilerin bu kavramlar arasında kavram yanlışlığına düşmelerinin en önemli nedeni, kavramların açıklamalarının birbirine yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kavramların her birinde kurulu bir düzene yönelik bir takım girişimler vardır. Fakat her birinin amacı ve yapılaş biçimleri birbirinden farklıdır. Öğrenciler bu kavramların farklı yönlerini tam olarak öğrenemedikleri için bu soruda kavram yanlışlığına düştükleri görülmüştür.

Öğrencilerde tespit edilen diğer bir kavram yanlışlığı da “İnkılâp” kavramına cevap olarak verilen “İslahat” ve “Reform” kavramlarıdır. Öğrencilerin bu kavramları birbirine karıştırmalarının nedeni, kavramların tanımlarının birbirine benzer olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kavramlar genel olarak değişiklik ifade etmekle birlikte, inkılâp kavramı köklü değişik anlamında kullanırken, ıslahat ve reform kavramları var olan düzen üzerindeki değişiklikler için kullanılmaktadır. Öğrencilerin kavramlar arasındaki bu farkı bilmedikleri için kavram yanlışlığına düştükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilere uygulanan diğer bir veri toplama aracı olan mülakat sonuçları değerlendirildiğinde, öğrenciler siyasi kavramların öğrenilme sürecinde yaşadıkları problemleri şu şekilde ifade etmişlerdir. Öğrenciler tarih dersindeki kavramların genel olarak yabancı dil kökenli olması ve günümüzde kullanılmayan kavramların tarih dersinde epeyce geçmesinden dolayı zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca bazı kavramların isim ve anlam bakımından birbirine benzemelerinden dolayı, bu kavramların öğreniminde zorlandıklarını ve kavramları birbirine karıştırdıklarını ifade etmişlerdir. Tarih dersindeki kavramların fazla olduğunu ifade eden öğrenciler kendilerine yöneltilen anketteki sorularla ilgili olarak kavramların tanımlarını bildiklerini fakat kavramın isminin ne olduğunu hatırlamakta zorlandıklarını dile getirmişlerdir.

Yapılan bu çalışma sonucunda, anket ve mülakat sonuçlarının birbirini destekledikleri görülmüştür. Yabancı dil kökenli kavramlar ile günümüzde kullanılmayan kavramların öğrenilmesinde problem yaşayan öğrencilerin, ankette yer alan bu tarz soruların cevaplanmasında zorluk yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca bazı kavramların isim ve anlam bakımından birbirine benzer olmasından dolayı problem yaşayan öğrencilerin,

ankette yer alan bu tarz soruların cevaplanmasında kavramları birbirine karıştırarak, kavram yanılgısına düştükleri sonucuna ulaşılmıştır.

6. 2. Öneriler

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Tarih dersinde konu anlatımına geçilmeden önce ders kitabında ünite başında verilen kavramlar ile metin içerisinde yer alan kavramlar belirlenerek bu kavramlar öğrencilere açıklanmalıdır.
2. Kavram öğretimine geçilmeden önce öğrencilerin ön bilgileri tespit edilmeli ve öğrencilerde yanlış bilinen kavramlar belirlenerek bu kavramlar üzerinde durulmalıdır. Daha sonra öğrencilere uygun yöntem ve tekniklerle kavram öğretimine geçilmelidir.
3. Öğrenciler Nizam-ı Cedit kavramını bildikleri halde bu kavramı sadece ordu olarak düşündükleri için soruyu boş bırakmışlardır. Bu nedenle öğrencilere Nizam-ı Cedit kavramı öğretilirken kavram haritası, kavram ağı veya kavram karikatürü üzerinden öğretim yapılarak kavramın tanımının eksiksiz olarak öğrenilmesi sağlanmalıdır.
4. Öğrenciler Ayan ve Eşraf kavramına Ayan, Grek Projesi ve Dakya Projesi kavramına ise Grek ve Dakya Projesi yazarak kısmen doğru cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu nedenle öğrencilere bu kavramların tanımlarının aynı olmadığını ve aynı amaca hizmet etmediklerinin öğretilmesi için ünite sonrasında öğrencilere anlam çözümleme tablosu uygulayarak bu kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğretilmesi sağlanmalıdır.
5. Öğrencilerin Makyavelizm, Sömürgecilik, Ayan ve Eşraf, İhtilal ve İnkılâp kavramlarında kavram yanılgısına düştükleri görülmüştür. Bu nedenle bu kavramların öğretiminde öğrencilere kavramlarla ilgili örnekler verilmeli ve öğrencilerin kavram yanılgısına düştükleri kavramların benzer ve farklı özellikleri sıralanarak kavramlar arasındaki ilişkiler gösterilmelidir.
6. Öğrencilerin Makyavelizm, Babialı, Ayan ve Eşraf, İhtilal ve İnkılâp gibi yabancı dil kökenli kavramların öğrenilmesinde zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle bu kavramların öğretilmesi sırasında öğrencilere kavramların Türkçe karşılıkları verilerek kavramların öğretimi basitleştirilmelidir.

7. Öğrencilere kavram öğretimi yapılırken kavram haritaları, kavram ağları, anlam çözümüleme tabloları ve kavramsal değişim metinleri gibi materyallerden yararlanılarak, öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri daha iyi görmelerine ve anlamlı öğrenme sağlanarak öğrencilerde kalıcı bilgi oluşmasına ortam hazırlanmalıdır.
8. Kavram öğretimi yapılırken sadece ders kitabına bağlı kalınmamalı, öğrencilere ders dışı etkinlikler de yaptırılmalıdır. Konu ile ilgili gezi, sergi, sinema ve tiyatro gibi etkinlikler yaptırılarak öğrencilerin eğitimi desteklenmelidir.
9. Tarih öğretmenlerine kavramların öğretimi sırasında veya sonrasında kullanılacak materyaller hakkında hizmet içi eğitim verilmelidir.
10. Tarih öğretmenleri konuya giriş yapmadan önce ünite başında verilen kavramları öğrenciler ile paylaşarak öğrencilerin kavramlar hakkındaki ön bilgilerini tespit etmeli ve yanlış bilinen kavramlar üzerinde daha çok durulmalıdır.
11. Tarih öğretmenleri öğrencilerin bilgilerini ölçmek için yazılı sınav yapmak yerine, kavramlarla ilgili öğrencilere kavram haritaları, anlam çözümüleme tabloları ve kavram bulmacaları yaptırabilirler.
12. Tarih kitapları hazırlanırken yabancı dil kökenli kavramlar ile günümüzde kullanılmayan kavramların Türkçe karşılıklarının yazılmasına özen gösterilmelidir.

6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmanın sonuçları 10. sınıf tarih ders kitabı Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl) ünitedeki yer alan siyasi kavramlar ile sınırlı kalmıştır. Bu kavramlar dışında kalan askeri, ekonomik ve sosyokültürel kavramlar hakkında çalışma yapılabilir.
2. 9. 11. ve 12. sınıftaki öğrencilere benzer araştırmalar yapılarak, sonuçların benzer ve farklı yönleri ortaya koyulabilir.
3. Öğrencilerde ortaya çıkan kavram yanlışlarının giderilmesi amacıyla yönelik çalışmalar yapılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Alkış, S. (2012). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (70-92). Ankara: PegemA.
- Aslan, S. (2012). *8. sınıf T.C. inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersi kavramlarının öğretiminde bulmacaların öğrenci başarısına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Balım, A. G., İnel, D. ve Evrekli, E. (2008). Fen öğretiminde kavram karikatürü kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve sorgulayıcı öğrenme becerileri algılarına etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 7(1), 190-202.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Geliştirilmiş 19. Baskı). Ankara: PegemA.
- Candan, A. S. ve Koçer, Ö. (2013). Tarih dersindeki kavramların algılanma düzeylerine ilişkin bir değerlendirme. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 353-373.
- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (Geliştirilmiş 7. Baskı). Trabzon.
- Çolak, R. (2010). *Kavram haritalarının sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde tarihsel kavramların öğretiminde kullanılması: Kavram haritası ile yapılan öğretim ile tutum, başarı ve kalıcılık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demircioğlu, İ. H. (2010a). Tarih öğretiminin amaçları. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?* içinde (s. 65-69). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Demircioğlu, İ. H. (2010b). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar* (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dilek, G. (2010). Çağdaş tarih öğretimi programlarında temel yaklaşımlar. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?* içinde (s. 141-148). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Doğanay, A. (2003). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 227-255). Ankara: PegemA.
- Genç, M., Genç, T. ve Yüzüak, A. V. (2012). Kavram yanlışlarının oyunlarla tespiti: Tabu oyunu. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 581-591.
- Kalaycı, N. ve Çakmak, M. (2000). Kavram haritalarının öğretim sürecinde kullanılması, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2, 571-580.

- Kaptan, F. (1998). Fen öğretiminde kavram haritası yönteminin kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 95-99.
- Karahan, M. (2009). *Tarih derslerinde demokrasi ile ilgili kavramların anlaşılma düzeyi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kaşlı, A. F., Aytaç, V. ve Erdur, G. (2001). Kavram haritalama. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1), 127-136.
- Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının inkılâp tarihi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 190-207.
- Kılıçoğlu, G. (2011). *Sosyal bilgiler derslerinde kavramsal değişim metinlerinin kavram yanlışlıklarını giderme üzerine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılınç, A. (2007). Bir öğretim stratejisi olarak kavram haritalarının kullanımı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(11), 21-48.
- Kızıltan, S. (2013). *10. sınıf tarih öğretim programı ve ders kitabında yer alan yabancı dil kökenli kavramların öğretime ilişkin öğretmen görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Malatyalı, E. ve Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı öğrenme sürecinde kavramlar ve önemi: Kavramların pedagojik açıdan incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(14), 320-332.
- Meşeci, B., Tekin, S. ve Karamustafaoğlu, S. (2013). Maddenin tanecikli yapısıyla ilgili kavram yanlışlarının tespiti. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 20-37.
- Öztürk, T. (Ed.). (2016). Türkçe Sözlük. İstanbul: Ema Kitap.
- Özyürek, M. (1988). Kavram öğrenme ve öğretme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(2), 347- 366.
- Sander, O. (2009). *Siyasi tarih ilkçağlardan 1918'e* (19. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sarı-Ay, Ö. (2011). *İlköğretim 8. sınıf fen ve teknoloji dersi 'maddenin halleri ve ısı' ünitesinde belirlenen kavram yanlışlarının giderilmesinde kavramsal değişim metinleri kullanımının etkisi ve öğrenci görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, F. (2002). Kavram haritalarının değerlendirme aracı olarak kullanılması ile ilgili bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 17-32.

- T.C. MEB (2011). *Ortaöğretim 10. sınıf tarih dersi öğretim programı ve 10. sınıf seçmeli tarih dersi öğretim programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara: MEB Yayınları.
- T.C. MEB (2017). *8. sınıf merkezi ortak sınavları Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi açık uçlu soru ve yapılandırılmış cevap anahtarları örnekleri*. Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara: MEB Yayınları.
- TDK (2017). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KAVRAM Kavram. 25 Mart 2017.
- TDK (2017). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=EĞİTİM_BİLİMİ Eğitim Bilimi. 23 Kasım 2017.
- TDK (2018). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DEVİRİM Devrim. 14 Aralık 2018.
- TDK (2019). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KOLONİCİLİK Kolonicilik. 07 Ocak 2019.
- TDK (2019). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DARBE Darbe. 20 Ocak 2019.
- Tokcan, H. ve Alkan, G. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(2), 1-19.
- Tuncel, G. (2012). Anlam çözümleme tablolarının sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ölçme değerlendirme sürecinde kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, 127-136.
- Tüysüz, S. (2017). *Ortaöğretim 10. sınıf tarih ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Ünal, F. ve Er, H. (2017). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde öğretimi zor olan soyut kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-24.
- Yağbasan, R. ve Gülçiçek, Ç. (2003). Fen öğretiminde kavram yanlışlarının karakteristiklerinin tanımlanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(13), 102-120.
- Yel, S. (2009). Kavram geliştirme ve öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 112-143). Ankara: PegemA.
- Yılar, B. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bazı coğrafya kavramlarını anlama düzeyleri ve kavram yanlışları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, K. ve Çolak, R. (2011). Kavramlara genel bir bakış: Kavramların ve kavram haritalarının pedagojik açıdan incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 185-204.





8. EKLER

Ek- 1



T.C.
TRABZON VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 82438636-605.99-E.13045489

09/07/2018

Konu : Bilimsel Çalışma İzni
(Tuğba EROL)

VALİLİK MAKAMINA

Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Tuğba EROL'un "**10.Sınıf Tarih Ders Kitabı 4.Ünitede Yer Alan Siyasi Kavramların Anlaşılma Düzeyi**" isimli çalışması kapsamında Trabzon Sosyal Bilimler Lisesinde araştırma yapma isteği Müdürlüğümüz Araştırma İzinleri Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiştir.

Bahsi geçen çalışmanın eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde; 2018–2019 eğitim öğretim yılında yapılması gerekmektedir.

Araştırmacının 2017/25 sayılı genelge çerçevesinde hareket etmesi, **izinsiz herhangi bir ses ve görüntü kaydı yapılmasına kesinlikle izin verilmemesi**, elde edilen verilerin çalışma kapsamı dışında kullanılmaması, **mühürlü anket ve ölçeklerin kullanılması** ve sonuçların bir örneğinin Ar-Ge birimine teslim edilmesi kaydıyla, çalışmanın okul müdürlerinin de uygun göreceği zamanlarda ve kontrolünde uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Zekeriya TAŞAN
Millî Eğitim Müdür V.

OLUR
09/07/2018
Nusret ŞAHİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Trabzon İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Strateji Geliştirme Şubesi (Ar-Ge Birimi)
e-posta : argetrabzon@gmail.com
Faks : (0462) 230 43 74
İnt.Adresi : Trabzon.meb.gov.tr

Bilgi İçin:
Mesut KAŞ (Şube Müdürü)
Miraç KÜÇÜK (Öğretmen)
Telefon : (0462) 223 55 52-12

10. SINIF TARİH DERS KİTABI 4. ÜNİTEDE YER ALAN SİYASİ KAVRAMLARIN ANLAŞILMA DÜZEYİYLE İLGİLİ ANKET

Yönerge:

Sevgili öğrenciler, aşağıda size 10. Sınıf Tarih ders kitabında geçen siyasi kavramlarla ilgili sorular yöneltilmiştir. Cevaplarınız sadece bilimsel amaçlarla kullanılacak olup başka hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Her soruya içtenlikle cevap vermeye çalışınız. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi

Tuğba EROL

SORULAR

Cinsiyeti: Kız () Erkek ()

1. Fransa'nın Mısır'ı işgali ve devletin eski gücünü kaybettiğinin görülmesi, Osmanlı Devleti'ni dış politikada yalnız başına hareket edemeyeceğini gösteriyordu. Yalnızlık politikasını terk eden Osmanlı Devleti Avrupa devletleri arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanarak Fransa'nın Mısır'ı işgali karşısında Rusya ile ittifak oluşturmuştur. Osmanlı Devletinin uyguladığı bu siyaset hangi kavram ile açıklanabilir?

Cevap:

2. III. Selim Dönemi'nde raporlar hazırlatılarak uygulanmaya başlayan ve o dönemde yapılan tüm yenilikleri kapsayan ıslahatlara ne ad verilir?

Cevap:

3. 18. yüzyıl Avrupa Devletleri'nde amaca ulaşmak için her türlü araca başvurma'nın uygun olduğu anlayışıyla hareket edilmiştir. Bu anlayış hangi kavramla açıklanabilir?

Cevap:

4. Osmanlı Devleti Pasarofça Antlaşması'ndan sonraki dönemde savaştan kaçınma siyaseti izlemeye başladı. Yeni fetihler yapmak yerine elindeki toprakları korumaya ve Avrupa ile iyi ilişkiler kurmaya çalıştılar. Osmanlı Devleti Batılılar karşısında kendilerini üstün görme anlayışını bırakarak onları yakından tanımaya, Avrupa siyasetini ve kültürünü anlamaya önem verdiler. 1718-1730 yılları arasında yaşanan, Avrupa devletleri ile barış siyasetinin sürdüğü bu dönemin adını yazınız?

Cevap:

5. Büyük devletlerin, gelişmemiş ülkeleri ve milletleri siyasi ve ekonomik olarak himayelerine almaları ile bu bölgelerin yer altı, yer üstü kaynaklarını istedikleri gibi kullanmalarına ne ad verilir?

Cevap:

6. Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun sisteminin kaldırılmasıyla birlikte divan toplantıları veziriazamların ve şeyhülislamın konaklarında yapılmaya başlandı. Daha sonra sadrazam konağının devlet idaresindeki önemi arttı. 18. Yüzyılın sonuna doğru Osmanlı Devleti'nin merkezi haline gelen sadrazamlık makamına verilen ad nedir?

Cevap:

7. Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nde şehirlerde ve taşrada yaşayan vergilerin belirlenmesi ve toplanmasında görevlilere yardımcı olan gruba ne ad verilir?

Cevap:

8. Rus Generali Potemkin tarafından hazırlanan ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan tamamen çıkarılarak Bizans İmparatorluğunu yeniden canlandırarak olan projenin adını yazınız?

Cevap:

9. Rusya ve Avusturya arasında Osmanlı Topraklarını paylaşmak amacıyla hazırlanan projenin adını yazınız?

Cevap:

10. Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısının veya yönetim düzeninin geniş halk kitleleri tarafından kuvvet kullanılarak değiştirilmesine ne ad verilir?

Cevap:

11. Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişikliklere verilen ad nedir?

Cevap:

12. Bu konuda son olarak söylemek istedikleriniz nelerdir?



**10. SINIF TARİH DERS KİTABI 4. ÜNİTEDE YER ALAN SİYASİ
KAVRAMLARIN ANLAŞILMA DÜZEYİYLE İLGİLİ MÜLAKAT FORMU**

Yönerge:

Sevgili öğrenciler, aşağıda size 10. Sınıf Tarih ders kitabında geçen siyasi kavramlarla ilgili sorular yöneltilmiştir. Cevaplarınız sadece bilimsel amaçlarla kullanılacak olup başka hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Her soruya içtenlikle cevap vermeye çalışınız. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi

Tuğba EROL

SORULAR

Cinsiyeti: Kız () Erkek ()

1. Öğretmeniniz 4. ünite başında geçen kavramları size açıklıyor mu?
2. 10. Sınıf 4. Ünite de yer alan siyasi kavramların öğrenilmesi sizce zor mu? Eğer zorluklar yaşadığınız ya da yaşadığınız zorluklar nelerdir?
3. 4. Ünite deki siyasi kavramları öğrenirken en çok zorlandığınız kavramlar hangileridir?
4. Kavram öğretimiyle ilgili herhangi bir sınıf içi etkinliği yapıyor musunuz? Yapıyorsanız bu etkinlikler nelerdir?
5. Kavramları öğrenirken karşılaştığınız temel problemler nelerdir?
6. Kavram öğretiminde öğretmeniniz hangi yöntemi kullanıyor?
 - Kavramları ezberletmek
 - Diğer kavramlarla öğrenilen kavramları karşılaştırmak
 - Rol yapma, drama, sunum yaptırma gibi öğrenci merkezli yöntemler kullanmak
7. Son olarak söylemek istedikleriniz nelerdir?

9. ÖZGEÇMİŞ ve İLETİŞİM BİLGİLERİ

Tuğba Erol 1989 yılında Trabzon'da doğdu. İlk öğretimini Trabzon İsmetpaşa İlkokulu ve orta öğrenimini Trabzon Erdoğdu Lisesinde (15 Temmuz Şehitleri Anadolu Lisesi) tamamladı. 2008 yılında kazandığı Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümünden 2012 yılında mezun oldu. 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Tarih Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programında yüksek lisans eğitimine başladı.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : Tuğba EROL, 3 Nolu Erdoğdu Mahallesi, Baloğlu Sokak, No: 5 Kat: 3
Ortahisar/TRABZON

E-mail : tubaerol_6161@hotmail.com

Telefon : 0538 329 25 50

